

Jenter og gutter

Læreplanmål

- Gje døme på rettar barn har, og ulike forventningar jenter og gutar møter i kvardagen, og samtale om korleis forventningane kan opplevast (*Samfunnskunnskap*)
- Drøfte oppfatningar av rettferd og likeverd (*Samfunnskunnskap*)
- Formulere spørsmål om samfunnsfaglege tema, reflektere og delta i fagsamtalar om dei (*Utforskaren*)
- Skape og illustrere forteljingar om menneske som lever under ulike vilkår, og samanlikne levekår (*Utforskaren*)
- Bruke metodar for oppteljing og klassifisering i enkle samfunnsfaglege undersøkingar og presentere enkle uttrykk for mengd og storleik i diagram og tabellar (*Utforskaren*)

Her skal du lære:

Elevenes mål for kapitlet

- hva forventninger er
- om forventninger til gutter og jenter
- hva likestilling og likeverd betyr

Den gode samtalen

Dette kapitlet er først og fremst et samtalekapittel. Det legges opp til refleksjon og spørsmålsstillinger som skal bidra til gode samtaler der alle får komme til orde, og der alle får trening i å ta standpunkt og begrunne det man tenker og mener. Elevene får trening i å tenke og i å lytte, som er viktig i muntlig ferdighet, lesing og skriving. Samtidig er dette konkret og praktisk opplæring i demokrati og medborgerskap.

Strukturerte klassesamtaler gir trygge rammer. Lærerens evne til å lede klassen i gode samtaler, ivareta god struktur, ta hensyn til sosiale relasjoner og skape trygghet i ulike aktiviteter er viktig.

Det er viktig å gi barn mulighet til å reflektere og samtale om identitet og forventninger i tidlig skolealder. Barn i 8–9-årsalderen sammenligner seg med andre på en mer kritisk og selvbevisst måte enn da de var yngre. Bevisstheten rundt egne prestasjoner, andres forventninger og

meninger samt relasjoner og status i venneflokken blir viktig for mange i denne alderen.

Barn i dag møter mange forventninger og mye påvirkning tidlig i livet. Forventningspresset kommer fra ulike kanter. Foreldre, venner, skole og ulike fritidsarenaer kan ha mange og høye ambisjoner for barna. I tillegg fokuseres det mye på individuelle prestasjoner og ytre status. Reklamen og handelsnæringen bidrar også sterkt til påvirkning og forventningspress.

I et velregulert og «vellykket» samfunn som Norge forsterkes forventningspresset, og idealene om å lykkes på alle områder i livet blir høye. Dette skaper både sunne og usunne idealer. Barn blir påvirket av dette i ulik grad, men må forholde seg til mange ulike forventninger og roller. Barn som lever i spennet mellom to eller flere kulturer og tradisjoner, må i tillegg takle ulike forventninger knyttet til dette.

Litteraturtips

FOR LÆRER

- Ambjörnsson, Fanny: *Rosa, den farliga färgen*. Ordfront, 2011
- Bredesen, Ole: *Nye gutter og jenter: En ny pedagogikk?* Cappelen Akademisk, 2004
- Nielsen, Harriet Bjerrum: *Skoletid*. Universitetsforlaget, 2009

FOR ELEVER

- Scheen, Kjersti: *Sofie og tøffe Anders*. Cappelen Damm, 2011
- Nordthun, Harald: *Eksperimentet*. Samlaget, 2015

- Adams, Christine: *Det er flott å være meg!* Libretto forlag, 2002
- Ortengren, Lisa: *Ulv og jeg*. Cappelen, 2005

SANGER

- «Jeg»
  - «Skulle ønske jeg var gutt/jente»
  - «Tenke sjæl»
  - «Så bra at du er den du er»
- Sangene fins på *Mylder 3 CD*.

Elevenes mål for sidene

- Kunne samtale om hvordan jenter og gutter er og kan være
- Kunne sette ord på ulike forventninger til gutter og jenter

Bruk av boka

Som innledning til kapitlet kan disse sidene skape motivasjon og være utgangspunkt for refleksjon. Fotografiene viser barn i ulike aktiviteter og situasjoner. De kan si noe om at vi velger å gjøre ulike ting uavhengig av om vi er gutter eller jenter.

Diktet sier noe om at barn kan være forskjellige og velge ulikt, men likevel være sammen og ha det fint. Alle er viktige og verdifulle uansett hvem de er og hva de gjør.

Snakk sammen

Se på fotografiene. Snakk om hvert enkelt bilde og hva dere ser. Gi elevene tid til å tenke og formulere svar, gjerne to og to før noen får snakke i plenum. Forslag til samtale spørsmål:

- Hva ser du på bildet/bildene?
- Hva gjør personen/personene?
- Hva tror du han/hun tenker og føler?
- Hva tenker du når du ser på bildet?
- Hvorfor kan noen mene at gutter og jenter skal gjøre forskjellige ting, eller være forskjellige?
- Hvordan er gutter og jenter forskjellige?
- Hvordan er gutter og jenter like?

Les og snakk sammen

Les diktet *Så bra at du er den du er*. Læreren kan lese høyt for elevene, elevene kan lese diktet i kor, eller to og to leser sammen. Da kan de for eksempel lese annenhver linje eller to og to linjer.

Forslag til samtale spørsmål:

- Hvem handler diktet om? (hvem er *vi*?)
- Hva sier diktet at vi kan gjøre?
- Hva sier diktet at vi kan være?
- Hva er den viktigste setningen i diktet, mener du? Hvorfor?

Det er viktig at alle får delta i samtalen. Gi elevene tid til å tenke. Elevene kan gjerne snakke sammen to og to om spørsmålene først, eller de kan *skrivetenke* ved å skrive svar på spørsmålene over før klassen snakker om dem i plenum.

Henvisninger

Diktet *Så bra at du er den du er* fins også med melodi på *Mylde 3 CD*.

Det meningssøkende menneske

«Synet på menneskets likeverd og verdighet er en spore til stadig på nytt å sikre og utvide friheten til å tro, tenke, tale, og handle uten skille etter kjønn, funksjonsevne, rase, religion, nasjon eller posisjon. Dette grunnsyn er en varig kilde til endring av samfunnet for å bedre menneskenes kår.»

«Oppfostringen skal bygge på det syn at mennesker er likeverdige og menneskeverdet

er ukrenkelig. Den skal befeste troen på at alle er unike: enhver kan komme videre i sin egen vokster, og individuell egenart gjør samfunnet rikt og mangfoldig. Oppfostringen skal fremme likestilling mellom kjønn og solidaritet på tvers av grupper og grenser.» (Det meningssøkende menneske, generell del)

Notater

Arbeidsboka

Side 84 og 85

Elevenes mål for siden

- Kunne tenke over og sette ord på hva som gjør oss til den vi er
- Kunne forklare ordet *personlighet* med egne ord

Bruk av boka

Les og snakk sammen

Se på fotografiet, illustrasjonen og ordene i tankeboblene.

- Er det noen av ordene i tankeboblene som passer hvis du skal beskrive deg selv?
- Hva kaller vi ordklassen som beskriver hvordan noen er?

Les teksten høyt for elevene. Forklar, eller la elevene forklare, hva en *egenskap* kan være.

Oppgave

La elevene arbeide individuelt med oppgave 1 og 2. De kan gjerne skrive en liste med adjektiv og beskrivelser før de deler med hverandre to og to eller i plenum.

Utdypende spørsmål til grublespørsmålet kan være:

- Hvordan kan en person forandre seg?
- Hva kan gjøre at vi forandrer oss?
- Når kan vi forandre oss?

Arbeidsboka

Side 85

Mylder.cdu.no (2)

På nettstedet til kapittel 7 fins det flere oppgaver knyttet til temaet.

Flere aktiviteter

Tegne

Elevene tegner selvportrett, eller to og to elever tegner hverandre.

Skriv et biodikt

La elevene skrive et biodikt som forteller noe om dem selv. Et biodikt er en biografi skrevet som et kort dikt. Overskrift kan for eksempel være elevens navn.

1. linje: kjønn
2. linje: alder
3. linje: tre ord som beskriver egenskaper (tre adjektiv)
4. linje: Jeg liker ...
5. linje: Jeg pleier å ...
6. linje: Jeg savner ...
7. linje: Jeg ønsker at ...
8. linje: Jeg er glad for ...
9. linje: Jeg er redd for ...
10. linje: Jeg trenger ...
11. linje: Jeg vil gjerne ...

Notater

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Elevenes mål med siden:

- Kunne sette ord på hva det betyr å være seg selv

Bruk av boka

«Alle barn har rett til vern mot diskriminering.»

Det spiller ingen rolle hvor du kommer fra, hvilken hudfarge du har, om du er funksjonshemmet, om du er gutt eller jente, hvem du liker, og hva du liker eller tror på. Ingen har rett til å gjøre forskjell på deg og andre. Ingen skal utsette deg for annerledes eller urettferdig behandling fordi du er den du er.

Kilde: *barneombudet.no*

Henvisning

Les mer om barnekonvensjonen på Barneombudets nettsider: **barneombudet.no**

Notater

Snakk sammen

I samtalen rundt denne siden kan man fokusere på det positive og fine med at alle er forskjellige, men også reflektere litt rundt hvorfor vi ofte velger venner som er ganske like oss selv.

Forslag til samtalespørsmål:

- Hva hadde vært fint hvis alle var like?
- Hva hadde ikke vært bra hvis alle var like?
- Hvorfor er det slik at mange liker å være venner med noen som ligner dem selv?
- Hvorfor kan det være fint at venner er forskjellige?

Flere aktiviteter

Snakk sammen

Forslag til spørsmål til bildet «På vei II»:

- Hva ser du på bildet?
- Hvilke farger har kunstneren brukt?
- Se på ansiktene – hvordan er de voksnes ansikter, og hvordan er barnas ansikter?
- Hvorfor har alle nesten like klær?
- Hvor tror du disse menneskene skal?
- Hvorfor heter bildet «På vei», tror du?
- Tegn eller mal et bilde med inspirasjon av fargene og motivene i bildene til Pushwagner.

Notater

Fakta om Hariton Pushwagner

Pushwagner er kunstnernavnet til Terje Brofos. Han er en av Norges viktigste samtidskunstnere og har oppnådd stor internasjonal anerkjennelse. Motivene i flere av bildene viser stereotype, like mennesker. Det kan kanskje tolkes som at mennesker ofte er lydige massemennesker som følger strømmen og gjør det de blir pålagt å gjøre, og at de er fornøyde med det?

På vei II

Forslag til lekser

- Få en person i familien til å beskrive deg med noen ord. Skriv ned det han eller hun sier.
- Beskriv en person i familien din. Skriv ned ordene du bruker.

Elevenes mål for siden

- Kunne forklare hva ordet forventning betyr
- Kunne skille mellom andres forventninger og egne forventninger

Bruk av boka

På disse sidene blir begrepet *forventninger* belyst på ulike måter. Se på bilder og illustrasjoner, og les teksten sammen før dere samtaler. Teksten sier noe om forventningene vi har til oss selv, og forventninger vi har til andre.

I samtalen er det viktig å fokusere på det positive med forventninger, at mennesker trenger forventninger for å lære, utvikle seg og utrette noe. Men noen ganger kan forventningene bli for store og vanskelige å leve opp til. Da er det viktig å finne ut hva man må gjøre fordi det er bra og rett, og hva vi bare gjør fordi noen forventer det, selv om det ikke er viktig eller bra for oss.

Snakk sammen

- Hvem har forventninger til jenta på tegningen?
Svar: for eksempel kameraten, treneren, læreren, moren, faren, bestemoren
- Hvordan tror du jenta opplever disse forventningene?
- Har du opplevd noen av disse forventningene? Fortell.

Notater

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mylder.cdu.no
På nettstedet til kapittel 7
fins det mange oppgaver
til kapitlet.

Henvisning
Mylder 3 CD

Flere aktiviteter

Skrive noe positivt om en annen

Elevene får utdelt navnet på en annen elev som de skal skrive noe positivt om. Snakk litt sammen i klassen i forkant om hva man kan skrive, og gi eksempler. Elevene skriver på post-it-lapper som de så fester på ryggen til den de skrev om. Læreren går rundt og leser høyt det som står på lappene.

Si noe positivt

La alle elevene sitte i ring. Alle sier noe positivt om eleven som sitter til høyre for seg.

Arbeidsboka

Side 86–87

Forventninger

1. Skriv inn ordene på riktig sted.

forventer   gjøre   forskjellig   forventninger

Gutter og jenter kan møte ulike **forventninger**.

Det er mange som **forventer** at gutter og jenter velger **forskjellig**.

Vi må ikke alltid **gjøre** det andre forventer.

2. Hvilke forventninger har de? Skriv hvem personene er og hva de sier.

Gutter, jenter og forventninger

Her ser du noen vanlige forventninger til barn som går i 3. klasse. Hvem møter disse forventningene? Er det jenter, gutter eller begge? Sett kryss.

	Jenter	Gutter	Begge
Du må lese litt hver dag.			
Du må sitte stille i timene.			
Du må ha det ryddig på rommet ditt.			
Du må hjelpe til med å dekke bordet.			
Du må gå tur med hunden hver dag.			
Du må ikke snakke så høyt.			
Du må ta igjen hvis noen er slomme.			
Du må si fra til de voksne hvis noen er slomme.			
Du må pynte deg når du skal i selskap.			

Oppgavene handler om forventninger og hvordan forventninger kan oppleves. Elevene kan arbeide individuelt eller samtale om oppgavene med en læringspartner før de skriver svarene.

Elevenes mål for siden

- Kunne sette ord på konkrete forventninger
- Kunne dele erfaringer om hvordan forventninger kan oppleves

Bruk av boka

Mange barn i 8–9-årsalderen har fått en mer analytisk og kritisk holdning til seg selv enn de hadde da de var yngre. Det er viktig å kunne ta opp dette i ulike sammenhenger, selv om refleksjonsevnen rundt slike spørsmål kan variere mye. Denne siden tar opp problemstillinger og erfaringer de fleste har erfart eller vil erfare.

Selvfølelse og selvtillit er begreper man bør arbeide med på ulike måter, kontinuerlig og på alle trinn. Lærere bør i større grad legge vekt på å gi tilbakemeldinger på innsats, arbeidsprosess og væremåte enn på prestasjoner og måloppnåelse. Dette bidrar til å øke barns opplevelse av mestring, og til utvikling av god selvfølelse. Selvfølelse er, i motsetning til selvtillit, basert på at man opplever seg verdifull uavhengig av prestasjoner, utseende og ytre forutsetninger. Selvtillit er i større grad knyttet til det man kan, presterer og andre ytre forutsetninger.

I samtalen om forventninger knyttet til prestasjoner og utseende er det viktig å kjenne elevene for å finne rett innfallsvinkel. Elevene vil i ulik grad ha erfaringer med følelsen av å ikke strekke til. Mange situasjoner i skolehverdagen kan bidra til disse opplevelsene og følelsene for elevene. Som lærer bør man legge vekt på å få fram at alle er flinke til noe, men at ingen må være flinke til alt. Selv om man skal prøve å gjøre sitt beste, er det viktig å finne ut hva man kan og liker å gjøre, og være fornøyd med det man får til.

Notater

Les og snakk sammen

Les teksten sammen. Teksten som står i hjerteillustrasjonen, kan elevene gjerne lese sammen to og to. Begge kan lese teksten for hverandre for å understreke det viktige budskapet. Snakk sammen om spørsmålene. Elevene kan gjerne skrive svar på spørsmålene før dere samtaler om oppgavene i plenum.

Les og snakk sammen

Les diktet *Mauren*. Snakk om hva diktet kan fortelle oss.

- Hvem er *Jeg* i dette diktet?
- Hva sier mauren om seg selv?
- Er mauren fornøyd med seg selv?
- Det er et spørsmål på slutten av diktet. Hvem spør, og hvem er spørsmålet til?
- Hvordan sier diktet noe om at det ikke er alle forventninger vi kan gjøre noe med?
- Hvorfor er det viktig å være fornøyd med seg selv?

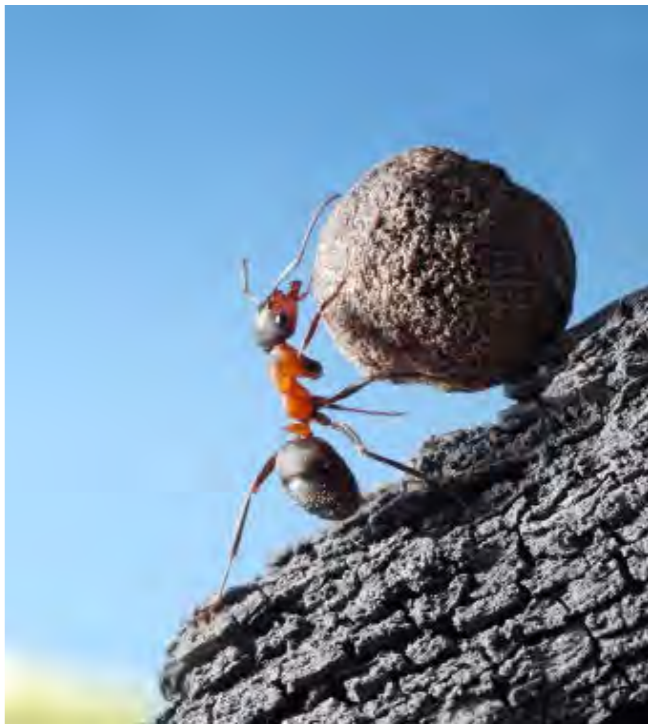
Flere aktiviteter

Skriv eller fortell

- En gang du fikk til noe du trodde du ikke kunne
- En gang du ble stolt av deg selv

Forslag til lekser

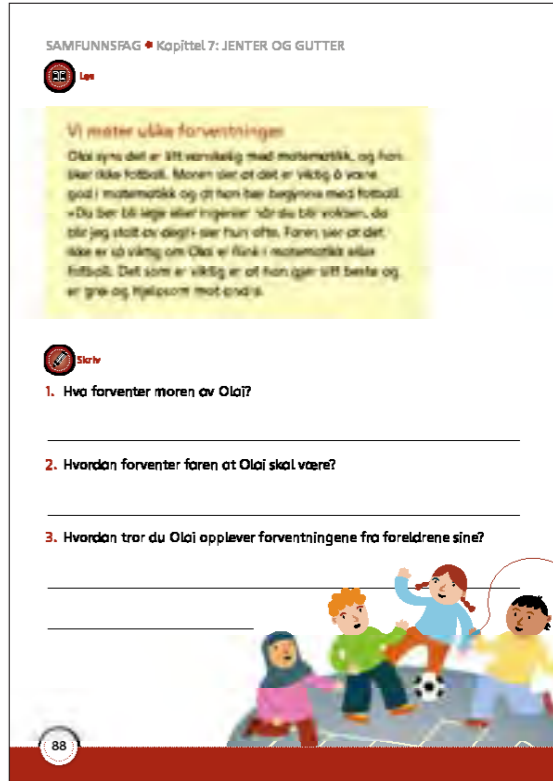
- Les diktene *Mauren* og *Du er verdifull*. Velg et av diktene og lag en illustrasjon til det.
- Skriv et dikt som har tittelen: *Jeg*. I diktet skal du ha med:
1: Tre viktige ting om deg selv
2: To viktige ting om noe du liker.
3: Ett ønske du har.

Liten? Jeg?

Arbeidsboka

Side 88

Læreren kan gjerne lese teksten her før elevene svarer på spørsmålene. Spørsmål 3 er et refleksjonsspørsmål som noen elever kan trenge hjelp til å formulere svar på.

Elevenes mål med sidene

- Sette ord på hvordan gutter og jenter kan oppleve ulike forventninger
- Kunne forklare og gi eksempel på hva en rolle er
- Kunne forklare hva kjønnsroller er

Bruk av boka

Kjønnsroller er et viktig begrep på disse sidene. Dette er et tema elevene vil få nærmere befattning med på mellomtrinnet, men det er likevel aktuelt å nevne det i forbindelse med ulike forventninger som jenter og gutter møter.

Kjønnsroller er samfunnets samlede forventninger til de ulike kjønn. Kjønnsroller kan variere over tid og fra samfunn til samfunn. Med tanke på likestilling mellom kjønnene er det mange som mener at begge kjønn må frigjøres fra gamle, nedarvede kjønnsroller. Mennesker bør i større grad stimuleres til å utvikle seg som individer ut fra interesser og anlegg, ikke ut fra stereotype forventninger til kjønn.

Les sammen

Les teksten sammen før dere snakker om illustrasjonene og leser bildeteksten, de underbygger innholdet i hovedteksten. Innholdet kan være litt abstrakt, men blir konkretisert gjennom sammenligning med roller i et skuespill.

Skriveoppgaver

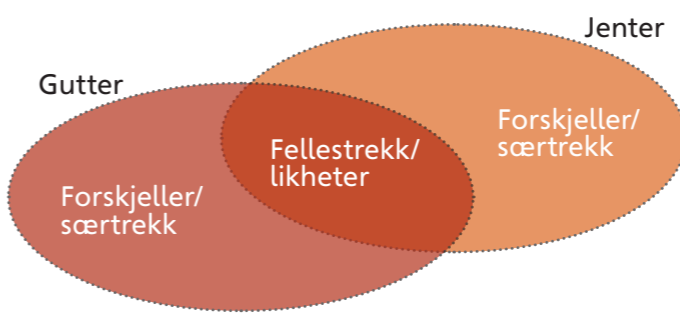
Oppgavene på siden egner seg godt som skriveoppgaver, men kan også gjøres muntlig. De kan være utgangspunkt for å sammenligne roller som er forskjellige for gutter og jenter, menn og kvinner, og roller som er like. Elevene kan skrive lister, og/eller de kan skrive de ulike rollene inn i et *venndiagram* (se nedenfor) og sammenligne.

Forslag til andre skriveoppgaver

- Skriv en tekst der du sammenligner jenter og gutter.
- Skriv en tekst som heter: «Hvis jeg var gutt, ville jeg ...» eller «Hvis jeg var jente, ville jeg ....»
- Skriv en tekst om hva gutter og jenter gjorde før i tiden, og hva de gjør nå. Still spørsmål til voksne du kjenner, for å få vite mer om hva de gjorde da de var barn.

Fakta om venndiagram

Venndiagrammet er et læringsverktøy som kan brukes til å se på likheter og forskjeller, fellestrekk og særtrekk, skille ut informasjon og se sammenhenger. I dette kapitlet kan det brukes til å sammenligne gutter og jenter: se på ulike forventninger og roller som gutter og jenter møter, hva gutter og jenter velger og liker, hvordan gutter og jenter i Norge og andre land har det, og forskjeller mellom gutter og jenter før og nå.

Notater

.....

.....

.....

.....

.....

Elvenes mål for siden

- Kunne sette ord på hvordan gutter og jenter kan oppleve ulike forventninger

Bruk av boka

Forskning viser at gutter og jenter møter forventninger knyttet til kjønn fra spedbarnsalderen av. I barnehage og skole kan kjønnsstereotype oppfatninger og holdninger prege samhandling mellom voksne og barn i større grad enn vi er bevisste på.

Les og snakk sammen

Hvordan få til en god samtale om hvordan elever opplever ulike forventninger? Under er et eksempel på en styrt samtale som gir trening i å tenke og reflektere, ta standpunkt, begrunne standpunktet, lytte til og vurdere andres begrunnelser – og eventuelt endre eget standpunkt.

Les teksten «Det er urettferdig!» for elevene.

Skriv Danas påstand slik at alle elevene ser den:

Gutter får lov til å være mer urolige enn jenter.

1. Gi elevene en tenkepause (cirka 1 minutt) der de skal tenke over hva de mener om påstanden. Husk at det ikke fins noe riktig eller galt svar, men at det er begrunnelsen som er viktig.
2. La to og to elever (læringspartnere) «snakketenke» om påstanden. Ved å formulere hva man tenker og hvorfor sammen med en medelev, blir alle muntlig aktive og får trening i å formulere tanker og begrunnelser. Samtidig kan de lytte til og få nye perspektiver og argumenter fra medeleven.
3. Legg to ark med ordene uenig/enig (eller ja/nei) på hver side av rommet. Bruke gjerne et langt tau som en fysisk linje mellom svaralternativene. Understrek at man kan ha et standpunkt som kan være plassert et sted på linja/tauet, altså at man ikke er helt uenig eller helt enig.
4. Noen av elevene blir så trukket ut til å si hva de mener, og til å komme med en begrunnelse for det de mener. I trekningen kan du for eksempel bruke navnelapper, ispinner med navn på eller gi elevene hver sitt tall.

Notater

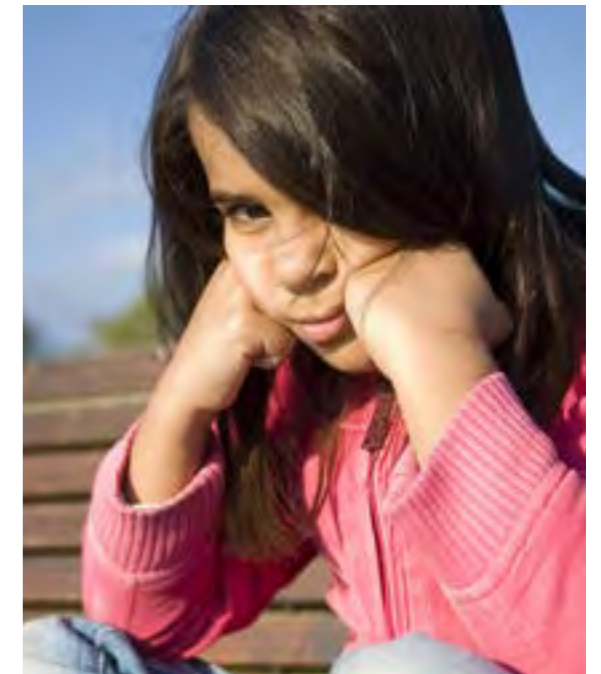

Understrek at det er viktig å prøve å lytte til det som blir sagt, og å sammenligne det med hva man selv har tenkt og mener. Det er viktig at læreren ikke vurderer eller kommenterer det som blir sagt, men eventuelt kommer med oppklarende «nøytrale» spørsmål.

5. Hvis tid, kan alle få komme med sine tanker og begrunnelser.
6. Til slutt skal elevene vurdere sitt standpunkt opp mot det som har blitt sagt, og ta stilling til om de vil endre mening og flytte seg langs linja/tauet. Hvis noen har endret mening, skal de begrunne sitt nye standpunkt. Dette er viktig for å lære at det er lov å endre mening, og at man kan få nye tanker og lære noe nytt av å lytte til andre.

En annen påstand dere også kan ta utgangspunkt i er:

Det er urettferdig at lærere behandler gutter og jenter ulikt.

Notater

Elevenes mål for siden

- Kunne sette ord på hvordan det kan oppleves å velge annerledes

Bruk av boka

Elevene skal reflektere og samtale omkring interesser og valg av aktiviteter. Noen interesser er tradisjonelt forbundet med typiske jenteaktiviteter eller typiske gutteaktiviteter. Elevene kan oppleve at det de er interessert i, ikke samsvarer med det som tradisjonelt er forventet.

Noen hevder at det kan være vanskeligere for gutter enn for jenter å velge mer utradisjonelle aktiviteter, og at jenter ofte får mer positiv anerkjennelse hvis de velger utradisjonelt.

I arbeidet med dette temaet er det svært viktig å være bevisst på hvordan vi snakker om at gutter og jenter kan være både like og ulike. En fare ved å oppmuntre barn til å velge utradisjonelt, er at de kan møte oppfatninger om og oppleve at den identiteten de har som gutt eller jente, ikke samsvarer med forventningene og slik de helst bør være.

Skolen bør være bevisst på ikke å bidra til å forsterke kjønnsstereotype oppfatninger og holdninger, men heller prøve å utvide «normalitetsbegrepet» når det gjelder forventninger knyttet til kjønn.

Les sammen

Se på bildet fra filmen «Billy Elliot» og les bildeteksten. Fortell gjerne litt mer fra filmen og hva den handler om. Les teksten.

Snakk sammen

Styrte, strukturerte samtaler av filosofisk karakter kan brukes i mange sammenhenger og i forbindelse med ulike problemstillinger. Det er viktig at spørsmålene og påstandene er åpne med muligheter for ulike svar og begrunnelser.

Forslag til spørsmål:

- Hvordan tror du det er å være Billy Elliot, som er den eneste gutten på ballett-trening?
- Hvorfor tror du noen mener at boksing passer bedre for gutter enn for jenter?
- Hvorfor tror du noen mener at ballett passer bedre for jenter enn for gutter?
- Er alle gutter så like at vi kan si at noen interesser passer bedre for dem enn for jenter?

Ulike forventninger til jenter og gutter

Gutter og jenter møtes ofte med ulike forventninger når det gjelder valg av aktiviteter og væremåte. Selv om jenter har fått et større handlingsrom i sin rolle og blir oppmuntret til å ta mer utradisjonelle valg, møter de fremdeles flere forventninger enn det gutter gjør om å vise omsorg, tilpasse seg andre og gjøre mer husarbeid.

Guttene har også fått nye forventninger til sine kjønnsroller, som å vise mer omsorg og snakke om følelser, men disse forventningene gjenspeiler kanskje mer kvinners og jenters premisser uten å ta hensyn til guttenes behov for å forme dem sammen med mannlige, positive rollemodeller?

Jenter kan nok i større grad innta både gutteroller og jenteroller, mens guttene møter større forventninger om å innta tradisjonelle

gutteroller og delta i gutteaktiviteter. Gutte- rollen er kanskje derfor mer snever. Samtidig er kanskje jenteroller lite komplekse? Jenter er enten stille og flinke eller bråkete og ville?

Massemedier, reklame og ulike sosiale medier er også med på å påvirke kjønnsrollene. Dette gjenspeiles i forventninger om hva barn skal leke med og være opptatt av. Utviklingstrekk ved barne- og ungdomskulturen er med på å sementere gamle kjønnsrollemønstre, for eksempel i filmer, musikk og underholdnings- industrien og i leketøy og klesmote. Dette må ikke nødvendigvis være bare negativt da det kan bekrefte ulike behov jenter og gutter har i sin identitetsutvikling, men det er viktig å sette et kritisk søkelys på hvordan barne- og ungdomskulturen kan begrense definisjoner av hva som er akseptert innenfor kjønnsrollene.

Billy Elliot

Filmen Billy Elliot handler om en gutt på 11 år som velger utradisjonelt i det miljøet og den familien han vokser opp i. Filmen har 11-årsgrense og egner seg nok best for elever som er litt eldre, men det går an å se deler av filmen som utgangspunkt for en samtale.

Arbeidsboka

Side 89

SAMFUNNSFAG • Kapittel 7: JENTER OG GUTTER

Skriv

Gutter og jenter er like og ulike

Skriv tallet til setningene der du mener de passer best.

	Mest for jenter	Likt for gutter og jenter	Mest for gutter
1. Gå på skolen			
2. Leke med biler			
3. Være hjelpsom og snill			
4. Spise godteri			
5. Spille dataspill			
6. Leke med dukker			
7. Ri på hest			
8. Danse ballett			
9. Spille trommer			
10. Sitte bomevakt			

Snakk sammen

Gå sammen to og to. Sammenlign svarene deres. Sett grønne ringer rundt like svar, og røde ringer rundt ulike svar. Begrunn svarene.

Bruk denne siden som utgangspunkt for samtale og meningsutveksling.

Elevenes mål for siden

- Kunne lese og trekke ut informasjon fra et stolpediagram
- Kunne lage en undersøkelse og presentere det digitalt i en tabell og i et stolpediagram

Bruk av boka

Siden gir trening i å lese stolpediagram, trekke ut informasjon og sammenligne gutters og jenters valg av fritidsaktiviteter. Undersøkelsen kan motivere til å lage en lignende undersøkelse og presentere den i et diagram.

Oppgave

Oppgavene hjelper til med å lese diagrammet og finne ut hva det viser. Spørsmålene kan besvares skriftlig eller muntlig. Elevene kan samarbeide og finne svarene sammen med en læringspartner før klassen går gjennom oppgavene i plenum.

Snakk sammen

- Hvorfor tror du det er noen aktiviteter som bare gutter eller bare jenter har valgt?
- Hva får oss til å velge de fritidsaktivitetene vi vil være med på?

Flere aktiviteter

Lag en egen undersøkelse

Hvilke fritidsaktiviteter gjør elevene i klassen? Lag et søylediagram tilsvarende det som fins på siden. Dere kan for eksempel lage det i *Tavleboka*. Dette er en oppgave som kan egne seg godt som en klasse-/gruppeoppgave.

Elvenes mål for siden

- Kunne snakke om oppfatninger av egenskaper og adferd hos gutter og jenter

Bruk av boka

Øverst på siden ser vi en *ordsky* om jenter og gutter. En *ordsky* er en ordsamling der ordene som er nevnt flest ganger, blir størst.

Siden tar opp ulike oppfatninger barn kan ha angående adferd og egenskaper knyttet til kjønn, og hvordan kommersielle aktører har forventninger til hva gutter og jenter skal like. Ordskyene kan være utgangspunkt for refleksjon og samtale om oppfatninger og forventninger vi har til jenteroller og gutteroller.

Les og snakk sammen

Les alle ordene i ordskyene sammen (ordskyen til venstre er om gutter). Begynn med de minste ordene. Her er det fint å bruke *Tabaleboka*. Da får dere ordene større opp, og dere kan markere ordene.

- Hvilket ord er omtrent like stort i begge ordskyene? Svar: Snille
- Hvilke ord står i begge ordskyene? Svar: Snille, smarte, spreke, flinke, søte, glade, modige
- Hvilke ord står bare i den ene skyen?
Gutter: Sterke, tøffe, skrytete, kranglete, raske, sinte, kjekke, mørkredde, bråkete, oppfinnsomme, kloke, pysete, late
Jenter: Jålete, vennlige, redde, rolige, forsiktige, tankefulle, sunne, sjefete, strenge, høflige, baksnakkende, svake, morsomme
- Hvorfor tror du at barna i denne klassen har skrevet akkurat disse ordene?
- Hvordan tror du barna i denne klassen har det sammen?

Lag venndiagram

Ordene kan skrives inn i et venndiagram slik at det blir lettere å sammenligne og se om det er noen ord som beskriver bare gutter eller bare jenter. Dette kan modelleres av læreren samtidig som elevene også skriver. (Les om venndiagram på side 118b.)

Guttefarger og jenteleker

Avsnittet handler om stereotype oppfatninger av hva jenter og gutter liker når det gjelder klær, sko leker og sportsutstyr. Barn lærer tidlig hvilke farger som skal passe til gutter eller jenter. I lekebutikker og klesforretninger finner vi tydelige skiller mellom kjønnene. Denne kjønnsdelingen har tiltatt de siste årene. Men oppfatningen av hvilke farger som passer best for gutter og jenter, har endret seg gjennom tidene.

Notater

Flere aktiviteter

Skriv og begrunn

Skriv tre ord som du mener beskriver jenter du kjenner, og tre ord som beskriver gutter du kjenner. Kan du bruke de samme ordene om gutter og jenter? Hvorfor – hvorfor ikke? Her er det naturlig å bruke litt tid på å jobbe med ordklassen adjektiv.

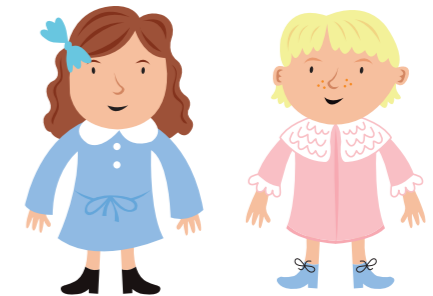
Den dagen jeg ble en gutt/jente

Skriv en fortelling som handler om at du ble forvandlet til jente eller gutt for en dag. Hva vil du hete? Hva ville du gjøre? Ville du fortsette å gjøre det samme som du pleier, eller ville du gjøre noe annet? Hvordan tror du det ville være å ha et annet kjønn? Hvordan ville andre mennesker være mot deg? Måtte du gjøre de samme arbeidsoppgavene hjemme?

Målet med denne oppgaven er å prøve å leve seg inn i hva «det motsatte kjønn» er opptatt av, hva de liker og gjør, tenker og sier, og hvordan de oppfører seg. Hva er likt? Er gutter og jenter egentlig så forskjellige – og hvordan er de forskjellige?

Fakta om bruk av farger

For hundre år siden var blått jentefarge og rosa guttefarge. Rosa ble ansett som en aktiv og sterk farge som passet for gutter, mens blått sto for noe mildt og delikat som skulle passe best for jenter. Men i løpet av 1920-årene ble blåfarger mer og mer assosiert med gutter og maskulinitet. En teori er at de blå uniformene til soldatene under første verdenskrig bidro til å endre blått fra «delikat» til «maskulint».

Utforskeren

1. Hva slags klær bruker vi?

La elevene gå rundt i skolegården i et friminutt og observere hva slags klær gutter og jenter har på seg. Lag gjerne en tabell som elevene kan notere i. Her er et eksempel, denne kan endres etter årstid, vær o.l.

Klær	Hvor mange jenter? Skriv tellestreker	Hvor mange gutter? Skriv tellestreker
Blå bukse		
Blå jakke		
Rosa jakke		
Rød jakke		
Lilla bukse		
Skjørt/kjole		
Caps		

Snakk om det elevene fant ut. Forslag til spørsmål:

- Hvilken farge har flest gutter på klærne sine?
- Er det noen farger som jenter bruker mer enn gutter?

2. Hva gjør gutter og jenter i et valgt friminutt?

Bli enige om et friminutt som kan egne seg for observasjon og opptelling. Lag en liste over aktiviteter, og tell hvor mange som er med på de ulike aktivitetene. Tell jenter og gutter. Sett det gjerne inn i en tabell, og/eller lag et stolpediagram. Snakk om resultatene. Forslag til spørsmål: Leker gutter og jenter de samme tingene? Leker gutter og jenter sammen? Hva er mest populært blant jentene? Hva er mest populært blant guttene?

Elevenes mål for siden

- Kunne forklare hva likeverdig betyr
- Kunne forklare hva likestilling betyr
- Kunne fortelle om noen viktige rettigheter alle barn har

Bruk av boka

Les sammen

Se på bildet og les overskriften. Ordene *likeverdig* og *likestilling* blir forklart i teksten, men det kan være fint å finne ut hva elevene forbinder med begrepene før dere leser den.

Les teksten sammen

En måte å lese sammen på er *stafettlesing*. Elevene leser en setning hver etter tur. Alle må følge godt med i teksten for å vite når de skal lese. Det er en fordel at alle kjenner seg trygge på å lese i klassen, men det kan gis individuelle tilpasninger ved at det er lov å si pass hvis man ikke vil lese.

Flere aktiviteter

Aktivitetene vi foreslår her kan danne utgangspunkt for refleksjon omkring gutters og jenters væremåte. Disse er ment som morsomme, uhytidelige aktiviteter som også kan bidra til sosiale ferdigheter som humor, empati og forståelse for andre. Aktivitetene krever at læreren kjenner elevenes relasjoner og reaksjonsmåter.

God og tydelig klasseledelse er alltid viktig, men i aktiviteter som kan være litt nærgående og «private» må vi være spesielt oppmerksomme på enkeltelevers opplevelse av situasjonen og være nøye med å korrigere uønsket oppførsel. Å være proaktiv med tanke på hva som kan skje og gi tydelige instruksjoner i stedet for «mas og kjeft» i etterkant, er avgjørende for at aktiviteter som dette skal oppleves positivt og gi sosial og faglig læring for alle.

Bytte klær-leken

Elevene går rundt i klassen med ytterjakka på. Når læreren gir et signal, skal alle bytte jakke med noen. (Læreren kan styre dette ved å si på forhånd hvem som skal bytte, for eksempel bestemme at en gutt må bytte med en jente.) Når de har byttet jakke, fortsetter de å gå litt rundt med den «nye» jakka på. På signal setter elevene seg i en sirkel for å samtale:

- Hvordan føles det å gå i en annens jakke? Blir du mer gutt i en «guttejakke»? Eller mer jente i en «jentejakke»?
- Oppfører vi oss annerledes når vi har andre klær?
- Kan klær og farger fortelle noe om hvordan og hvem vi er?

Bytte rolle-leken

Del rommet med et hoppetau, eller strek opp med kritt. Guttene skal være på den ene siden, der de skal prøve å oppføre seg og bevege seg som jenter. Jentene er på andre siden og skal late som om de er gutter. De skal gjøre det uten å overdrive veldig. Etter for eksempel tre minutter setter alle seg i ring for å samtale om det de gjorde, tenkte og opplevde. Hvordan var det å være det «motsatte kjønn»? Hvordan tenker og opplever vi at jenter og gutter er forskjellige? Fins det tydelige forskjeller? Hvorfor er det noen forskjeller? Kan gutter og jenter lære noe av hverandre om hvordan vi kan snakke sammen og være sammen på gode måter?

Likestilling i skolen

I likestillingsarbeidet i skolen er det viktig å få fram at målet med likestilling ikke er likhet, men at alle skal ha like rettigheter og muligheter uavhengig av kjønn.

Notater

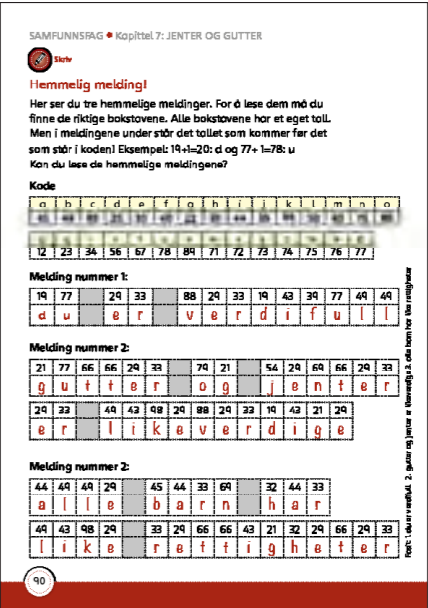
.....

.....

.....

Arbeidsboka

Side 90–92

Oppgaveinstruksjonen krever god leseforståelse, og for en del elever kan den være utfordrende. Læreren kan med fordel lese, forklare og demonstrere instruksjonen sammen med elevene. Oppgaven gir også øvelse i grunnleggende tallforståelse. Oppfordre elevene til å prøve å løse hele oppgaven før de titter på fasiten.

Denne oppgaven krever refleksjon og gir øvelse i å sette ord på tanker og meninger. Spørsmålene egner seg godt til tenkesamtaler der to og to elever reflekterer sammen før de skriver svaret.

Elevenes mål for siden

- Kunne forklare hvordan forventninger til gutter og jenter har forandret seg i Norge
- Kunne forklare hvorfor ikke alle barn får gå på skole
- Kunne begrunne hvorfor det er viktig at alle barn får gå på skole

Bruk av boka

Teksten tar opp barns rettigheter i en historisk og global sammenheng. Den sammenligner jenters og gutters ulike levekår før og nå.

Les sammen

Denne siden har relativt mye tekst, men få nye og ukjente ord. Modeller gode lesestrategier, og les sammen med elevene (se forslag neste side).

Snakk sammen

- Tenk deg at du bor i et land der ikke alle barn kan gå på skolen. Hva kan grunnene til det være?
- Hva kan være bra med ikke å gå på skole?
- Hva er dumt med ikke å gå på skole?

Lag spørsmål

Lag spørsmål til teksten, og la elevene spørre hverandre to og to.

Mylder.cdu.no

Mylder 3 CD. Her fins flere fine sanger som passer til temaet jenter og gutter.

Notater

Hvordan lese en fagtekst?

Når elever skal lese en fagtekst, er det viktig at læreren modellerer hva de bør gjøre før, mens og etter lesingen. Elevenes erfaringer, forkunnskaper og spørsmål er avgjørende for å forstå og huske.

Før lesing

Det er viktig å snakke om teksten før vi leser den. Da blir vi mer interessert og nysgjerrige og begynner kanskje å tenke på noe vi kan om dette fra før. Vi gjør oss klare til å lese, og da er det større sjanse til å huske og forstå det vi skal lese og lære.

Før vi leser, kan det også være lurt å tenke på hvorfor vi skal lese denne teksten, og hva vi skal lære når vi leser den.

Læreren leder, instruerer og spør: Se på overskrifter i teksten. Hvor mange overskrifter er det? Hva er forskjell på en overskrift og en underoverskrift? Hvorfor er det overskrifter i en fagtekst?

Se på bildene. Hva tenker du når du ser på bildene? Hvorfor er det bilder i en fagtekst? (Hvis det er bildetekst, kan dere lese den.)

Underveis i lesingen

Læreren leser teksten og modellerer stemmebruk, intonasjon og pauser. Vis at det er lurt å stoppe opp etter hvert avsnitt for å tenke på det vi leste, og om vi husker det viktige. Et spørsmål etter første avsnitt kan være: Hvorfor lærte gutter og jenter forskjellige ting på skolen før i tiden?

Ord og begreper: Hvis vi kommer til ord som er vanskelige å lese eller forstå, er det viktig å lese ordet en gang til, spørre noen om hva det betyr, eller skrive det ned. Selv om ordene i teksten kanskje ikke er så vanskelige, er det viktig å lese ordene nøyaktig. For eksempel å utelate bokstaven u foran rettferdig kan gi ordet eller setningen en helt annen mening. Å lese raskt og unøyaktig er en vanlig feilutviklingsstrategi hos elever på 3. trinn. Det er viktig at det ikke blir en uvane som får feste seg. Derfor bør læreren korrigere tilsynelatende små feillesinger, som for eksempel endelser og forstavelser.

Etter lesingen

Læreren sier og demonstrerer: Selv om vi er ferdige med å lese teksten, er vi ikke ferdige. Nå må vi sjekke om vi husker og har lært noe av det vi leste. Kanskje har vi fått noen nye tanker og noen spørsmål som vi lurte på?

Fakta om jenter og skolegang

At jenter får skolegang og utdanning på lik linje med gutter, er avgjørende for å forebygge fattigdom og barnedødelighet. Det gir jenter og kvinner større selvbestemmelse og påvirkningsmulighet i samfunnet, og det er derfor viktig for å fremme demokrati og likestilling. I Norge er dette langt på vei en selvfølge nå, men slik har det ikke alltid vært.

Fattigdom, krig, familietradisjoner, politiske bestemmelser og religiøs overbevisning er viktige grunner til diskriminering av jenter og til at de ikke får mulighet for lik skolegang som gutter. I FNs tusenårsmål står det blant annet at alle barn skal kunne fullføre grunnutdanning innen 2015. Dette målet er fortsatt ikke nådd, selv om andelen jenter som får utdanning, har økt siden målet ble satt i år 2000.

globalis.no: Her kan du lese hvordan det ligger an med FNs tusenårsmål. Dette vises i en fin animasjon som dere kan snakke sammen om i klassen.

- Få bedre kjennskap til ulike levekår barn lever under
- Kunne fortelle noe om Malala Yousafzai

Denne siden forteller om Malala Yousafzai, som har arbeidet for barns rettigheter, og spesielt for jenters rett til å gå på skole.

Les teksten sammen, og snakk om vanskelige og ukjente ord og begreper. Les faktateksten om Taliban og bildeteksten først. Fortell gjerne mer om Taliban. Hva Nobels fredspris er, må også forklares.

- Hva tror du Malala mente med at «ett barn, én lærer, én bok og én penn kan forandre verden»?
- Hva kan grunnen være til at så mange lytter til det Malala sier?
- Hvorfor tror du Malala tør å arbeide for barns rettigheter selv om hun kan risikere å dø?
- Mange mener at Malala er modig. Hva mener du om det, og hvorfor?

Mylder 3 Tavlebok: Til side 125
ligger det lenker med mer
fakta og med et intervju med
Malala.

Arbeidsboka side 93

På denne siden kan elevene bruke fakta både fra side 123 i grunnboka og fra andre kilder.

I kompetansemålene for *Utforskaren* står det at elevene etter 4. trinn skal kunne «skrive enkle tekster om samfunnsfaglege tema og «gje døme på korleis menneske meiner ulikt, at møte mellom ulike menneske kan vere både gjevande og konfliktfylte, og samtale om empati og menneskeverd».

Historien om Malala er et godt eksempel på både konfliktfylte og givende møter mellom mennesker. Denne teksten er et godt utgangspunkt for å få erfaring med, og opplevelse av, at viktige verdier, hendelser og bestemmelser i samfunnet angår alle, også barn. Hva ett menneske gjør, også barn og unge, kan få store og positive konsekvenser for andre.

Elever på 3. trinn er ofte ikke så vant til å skrive en hel fagtekst, men mange har skrevet faktasetninger før. Oppgaven på side 93 i *Arbeidsboka* egner seg derfor fint som fellesoppgave der læreren viser og demonstrerer hvordan vi kan skrive en sammenhengende fagtekst. En fagtekst er forskjellig fra en fortelling, men har også noen likheter. Elevene har kanskje arbeidet med innledning, midtdel og avslutning i fortellende tekster, og dette kan vi også bruke i fagtekster.

Lag gjerne et tankekart på tavla i fellesskap: Hva vet vi om Malala? Hva er viktig å ha med i teksten?

Skriv en *innledning*: Skriv to viktige ting som sier noe om hva denne teksten skal handle om: For eksempel en setning om hvem Malala Yousafzai er, og en setning om hva hun er kjent for.

Skriv ett avsnitt der du skriver litt mer om hvem Malala er (to–tre setninger). Skriv ett avsnitt til, der du skriver litt mer om hva hun har gjort og er kjent for (to–tre setninger).

Se på innledningen. Hvilke to ting skrev du om?
Skriv en avslutning der du gjentar noe av det du
skrev i innledningen.

Arbeidsboka side 94 og 95

Denne oppgaven gir fin lesetrening. Teksten inneholder en del tall, det gir trening i å lese og forstå tall i en naturlig kontekst. Et av spørsmålene krever også litt hoderegning. Her er det også mulig å lage flere spørsmål og oppgaver som gir trening i enkel hode-regning. Spørsmålene gir også trening i å sammenligne faktaopplysninger i en tekst og å tolke og trekke slutninger på bakgrunn av disse.

 Notater

Side 126–127 ❀ Sammen drag og Kapitteloppgaver

Elevenes mål for sidene

- Repetisjon av innholdet i kapitlet

Bruk av boka

Sidene kan benyttes til felles gjennomgang og repetisjon, til stillelesing med skriftlig svar på oppgavene eller til parlesing der elevene «hører» hverandre og deretter stiller spørsmål og vurderer hverandre i kapitteloppgavene.

Sammen drag

- Disse punktene er en kortfattet oppsummering av kapitlet. De kan brukes på flere måter:
- Som oppstart av kapitlet for å få en «smakebit» og gi forforståelse av hva vi skal lære om
  - Som lekse som skal leses høyt for en voksen hjemme
  - Som repetisjon før elevene gjør kapitteloppgavene på neste side
  - Som kameratvurdering
  - Som repetisjon

Kapitteloppgaver

Oppgavene kan besvares skriftlig eller muntlig, på skolen eller som lekse. De fleste elevene bør kunne svare på spørsmålene etter å ha jobbet med kapitlet, men hvordan og hvilke av oppgavene man bruker, kan tilpasses den enkelte elevgruppe/elev.

Læreren kan også skrive svar på tavla etter forslag fra elevene. De kan for eksempel arbeide muntlig sammen to og to før oppgavene gjennomgås felles. Elevene skriver det samme som læreren skriver. Dette gir lese- og rettskrivingstrening samtidig som det er en støtte for elever som trenger mer tilpasning og hjelp.

Notater

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Arbeidsboka

Side 96

SAMFUNNSFAG • Kapittel 7: JENTER OG GUTTER

Sett kryss

Riktig eller galt?

Påstand	Riktig	Galt
Forventninger er meninger om hva vi skal gjøre og hvordan vi skal være.	X	
Det er bare jenter som mener forventninger.		X
Det er bare gutter som gjør det andre forventer.		X
Likavord betyr at alle mennesker er like mye verdt.	X	
Vi må ikke alltid gjøre det andre forventer av oss.		X
Jenter med brunt hår er litt mer verdt enn gutter med lyst hår.		X
Å gå på skole er en rettighet som alle barn har.	X	
Noen barn får ikke gå på skolen fordi de må arbeide.	X	
Det er flest jenter i verden som ikke får gå på skole.	X	
Før i tiden hadde ikke gutter og jenter i Norge like rettigheter.	X	
Alle gutter er like og må gjøre det samme.		X

96

Jeg har lært ...

Her tenker vi oss at elevene sammen med de foresatte kan samtale om, vurdere og krysse av for i hvilken grad eleven har nådd målene for kapitlene.

Les mer om vurdering på side Xx

Vurdering

Arbeidsboka side 97

SAMFUNNSFAG • Kapittel 7: JENTER OG GUTTER

Skriv

I dette kapitlet har jeg lært

Skriv fem faktasetninger fra det du har lært i kapitlet.

_____

_____

_____

_____

_____

Underskrift:

_____

97

- Undersøkje pengebruken til jenter og gutar og samtale om forhold som påverkar forbruk. (*Samfunnskunnskap*)
- Bruke grunnleggjande nettvett i digital samhandling og ha kunnskap om reglar for personvern i digitale medium. (*Utforskaren*)

Her skal
du lære:

- om å betale med penger, kort og på internett
- hvordan reklame kan påvirke deg
- hva et budsjett er

Å handle er ikke lenger begrenset til å gå i butikken, og selv når man gjør det, er det ikke lenger alltid at man går dit med «fullt av blanke penger i ei brun og lita hand», som Alf Prøysen sang. Snart skrives det kanskje like koselige viser om å betale med kort eller handle på internett?

Allerede tidlig i barndommen er gutter og jenter målgrupper for reklame. Foreldrenes lommebok kan nås gjennom barna, og mange av barna har egne penger. Mye av sosialiseringen i skolegård og vennegjenger påvirkes av moter og underholdningstrender. Derfor er det en god idé at elevene tidlig lærer om penger og forbruk. Målet er at de skal lære å tenke kritisk om disse trendene.

I en bankreklame for noen år siden het det at «penger er onde når man ikke har noen». Pengesystemet er bra fordi det sikrer en noenlunde ryddig utveksling av varer og tjenester i samfunnet, og det gir muligheter til å spare, investere og planlegge i livet. Samtidig er det samme systemet årsak til kjøpepress, ujevn fordeling og økonomisk urettferdighet, ikke minst globalt.

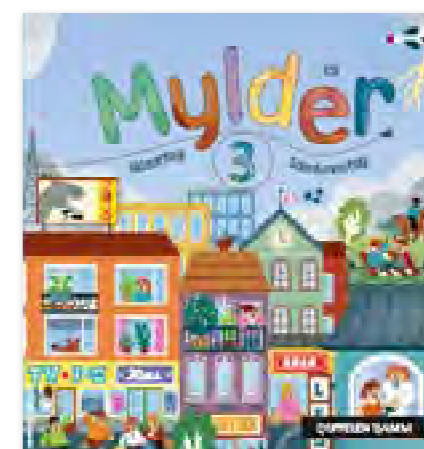
Tillegg er det sikkerhetsrisikoer knyttet til å ha og utveksle penger. Elever må lære å utvise forsiktighet når de hankses med verdier, både digitalt og fysisk. De trenger både nettvett og sunt bondevett.

I arbeidet med kapitlet «Løp og kjøp?» vil vi at elevene skal reflektere over alle disse sidene ved pengesamfunnet. De skal lære at klok omgang med penger kan gi trygghet og frihet, men også at lykken kan finnes andre steder.

- Ousland, Bjørn: *Penger!* Cappelen Damm, 2012
- Bing, Jon mfl.: *Hugin og Munin. Gull og glitter, en bok om penger.* Gyldendal Norsk Forlag, 1995

- «Pengegaloppen»
- «Smak av honning»
- «Har' u no så gire bort»

Sangene fins på Mylder 3 CD, både med og uten komp.

Elevenes mål for siden

- Aktivere forkunnskaper om emnet

Bruk av boka

Elevene i en klasse vil ha ulik bakgrunn for å snakke om penger og forbruk. Noen har kanskje erfaring fra å gå småærender for familien eller besteforeldre. Noen har pantet flasker. Noen får ukelønn. Noen har foreldre som er opptatt av shopping og snakker om det. Andre har foreldre som snakker med barna om overforbruk og solidaritet med de fattige.

Det er viktig å være klar over at noen barn i Norge har førstehånds kjennskap til hvordan det er å være fattig. Fattigdom i norsk målestokk dreier seg sjelden om ikke å ha mat på bordet. Fattige barn i Norge opplever heller det å ikke ha like fine klær og ting som andre barn, eller råd til å delta i fritidsaktiviteter som koster penger. En del småbarnsfamilier i Norge har lite å rutte med. Dette gjelder spesielt aleneforsørgere og familier som har innvandret fra fattige land. Dette bør læreren ta i betraktning i arbeidet med dette emnet.

På den annen side er det fint å la barna få bruke sine erfaringer i samtalen. Det er viktig at læreren kjenner elevenes hjemmesituasjon og styrer aktiviteten ut fra det. Ved å snakke om bildene vil alle kunne delta i samtalen.

Snakk sammen

- Hva viser bildene på siden?
- På hvilken måte handler hvert bilde om penger?

Arbeidsboka

Side 98 og 99

SAMFUNNSFAG • Kapittel 8

Løp og kjøp?

Skriv

Skriv et ord som passer til hvert bilde

98

SAMFUNNSFAG • Kapittel 8: LØP OG KJØP?

Skriv

Hva ser du?
Skriv fem «jeg ser»-setninger til bildene til venstre.

Jeg ser _____

_____

_____

_____

_____

Skriv

Hva gjør deg glad?
Lag en tegning som viser hva som gjør deg glad.

99

Mylder.cdu.no

På nettstedet til kapittel 8 fins det flere oppgaver til temaet.

Notater

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Elevenes mål for siden

- Beskrive forskjellen mellom materielle og ikke-materielle verdier

Bruk av boka

Les sammen

Les teksten sammen. Stopp ved spørsmålene og gi elevene tid til å tenke over og diskutere dem før dere leser videre.

Sitatet «Kjærlighet til penger er roten til alt ondt» er hentet fra Paulus' første brev til Timoteus (1 Tim 6,10). Paulus utdypet selv hva han mener med disse ordene: «... de som vil bli rike, faller i fristelser og snarer og gripes av mange slags tåpelige og skadelige begjær som styrter mennesker ned i undergang og fortapelse.» (1 Tim 6,9) En moderne fortolkning kunne være: å ha kjærlighet til penger betyr at man tenker mer på å bli rik enn på å ha det fint sammen med familie og venner og andre mennesker man møter.

Snakk sammen

De to «Snakk sammen»-spørsmålene inviterer både til å utforske forbruk og priser og til å diskutere hva en familie eller et barn trenger for å ha det bra. Diskusjonen kan med fordel også handle om ikke-materielle verdier: Kan man for eksempel være fattig på kjærlighet, humor eller fantasi?

- Hva liker du å gjøre som er gratis?
- Hva kan man ikke kjøpe for penger?
Svar: For eksempel venner, tid, solskinn
- Kjærlighet er en fin ting. Likevel kan vi lese i boka at «Kjærlighet til penger er roten til alt ondt». Hva vil det si å ha kjærlighet til penger?
Svar: Se forslag til svar ovenfor.

Flere aktiviteter

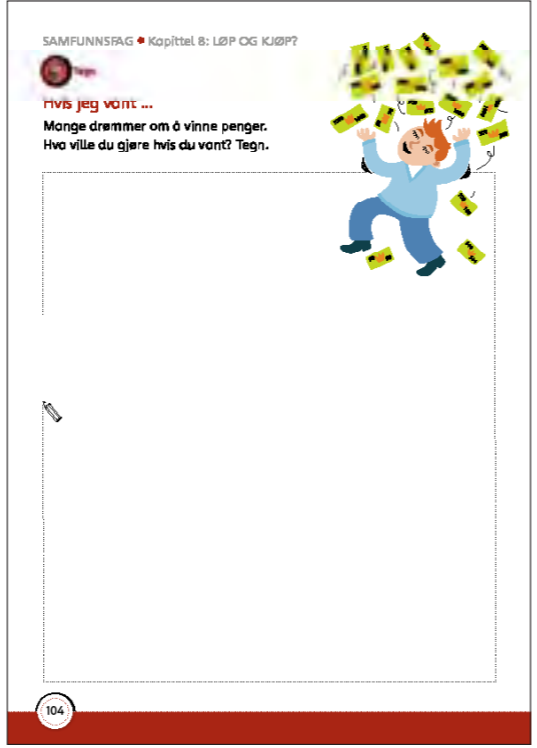
Intervju om lykke

Sett elevene i par, og be dem å lage to–tre spørsmål om lykke og hva som er viktigst i livet. Husk å bruke spørreordene: Hvem, hva, hvor, når, hvordan og hvorfor. Diskuter spørsmålene i klassen, og bli enige om tre–fem spørsmål som alle kan stille.

Arbeidsboka

Side 104

Historien om Diogenes og Alexander den store

Diogenes var en filosof som levde i det gamle Hellas for over 2000 år siden. Han valgte å leve fattig fordi han mente at rikdom gjør menneskene ulykkelige. Derfor eide han bare klærne han hadde på seg, en stokk å støtte seg til når han gikk, og en tiggerpose. Og så eide han huset sitt, men det var bare enn tønne som han brukte til å sove i.

Alexander den store var verdens rikeste og mektigste mann på den tiden. Han beundret Diogenes og ville gi ham en gave. Han reiste dit Diogenes bodde i tønna si. Det var en fin dag, og Diogenes satt utenfor tønna og solte seg.

Aleksander gikk bort til ham, stilte seg opp foran ham og framførte sin lille takketale. Han avsluttet med å si at han ville gi Diogenes en gave. Diogenes skulle få ønske seg hva han ville. Det er ikke småtterier fra verdens rikeste mann! Da tenkte Diogenes et øyeblikk. Så sa han at hans høyeste ønske var at Alexander tok et skritt til siden, slik at han ikke skygget for sola. Aleksander ble imponert over svaret, og sa: «Hvis jeg ikke hadde vært Aleksander, ville jeg ønske at jeg var Diogenes.»

Forslag til lekser

- Be elevene avtale et intervju med en av besteforeldrene eller en annen som har levd lenge, og stille spørsmålene de har lagd i klassen.
- Lag en magasinside på papir eller digitalt, og sett inn intervjuet med et bilde av intervjuobjektet eller med en fin tegning som passer med innholdet.

Diogenes og Aleksander

Les anekdoten om møtet mellom Diogenes og Aleksander den store for elevene. Aleksander hadde alt, og Diogenes eide nesten ingenting. Likevel var Diogenes lykkelig, og Aleksander beundret ham.

Etter å ha hørt fortellingen kan elevene diskutere den i par eller i små grupper. De kan ha en åpen diskusjon om hva de syns var rart eller fint med fortellingen, eller de kan få mer konkrete spørsmål:

- Hvorfor beundret Alexander den store den fattige Diogenes? Svar: Kanskje fordi de fleste mennesker vil bli rike, og få har tenkt over hva som egentlig gjør dem lykkelige? Kanskje fordi mange sier at rikdom ikke gir lykke, men få «lever som de lærer»?
- Hvorfor var svaret Diogenes ga Aleksander, så imponerende at vi husker det etter mer enn 2000 år? Svar: Fordi når man får ønske seg hva man vil av verdens rikeste mann, ville de fleste ønske seg noe veldig stort og dyrt. Men Diogenes lot seg ikke friste. Han trodde på sin egen filosofi om at rikdom ikke gjør deg lykkelig, og ønsket seg bare det som gjorde ham mest glad akkurat der og da.

Etter å ha lest og diskutert kan det være en fin aktivitet å tegne møtet mellom Diogenes og Aleksander. Søk gjerne på «Alexander Diogenes», det fins mange kunstneriske fortolkninger av deres møte.

Notater

Side 99 og 100

Hva ser du?

Skriv fem «jeg ser»-setninger til bildene til venstre.

Jeg ser

Hva gjør deg glad?

Lag en tegning som viser hva som gjør deg glad.

Snakk sammen og forglegg

Hva gjør deg glad?

1. Spør ti personer: Hva blir du mest glad for?

Be dem velge et av svarene under:

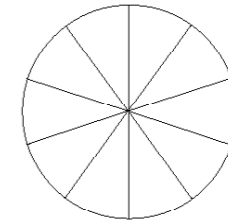
a. Være sammen

b. Få nye ting

c. Ha ferie

2. Foragelega en del av

Bruk riktig farge.

3. Hva valgte flest?

4. Hva valgte færrest?

5. Hva gjorde du sist gang du var kjempeglad?

Notater

Mylder 3 CD

CD2:

- Smak av honning (spor 15 og 16)

Elevenes mål for siden

- Kunne forklare hvorfor penger er verdt mer enn papiret de er trykket på
- Kunne kjenne igjen de norske myntene og sedlene
- Kunne forklare hva det vil si å betale med kort

Bruk av boka

Snakk sammen

- Hva skjer i bildet med alle kattene? **Svar:** Gutten vil gi jenta en kattunge, men jenta har mange katter fra før og trenger ikke én til.
- Hva viser de andre fotografiene?
- Hva tror dere disse sidene handler om?

Les sammen

Les side 130 sammen, eller la elevene lese den i par. Still klassen spørsmålet i første overskrift: Hva er penger?
Svar: Det fins mange gode svar på det. Ut fra teksten ville «byttmiddel» være et godt svar.

Snakk sammen

- Når er kontanter bedre enn kort, og når er kort bedre enn kontanter?
- Henvis gjerne til side 98 og 106 om bronsealderen, hvor det står at folk byttet nytteting mot bronse. Kanskje vi kan si at bronse var den tidens penger?

Teksten «Blakk» er et utdrag av rockebandet Raga Rockers sang med samme navn (resten av sangteksten har et mer voksent innhold og egner seg dårlig som lesetekst på dette trinnet). Utdraget kan leses som et dikt. En morsom aktivitet kan være å skrive et liknende dikt om å være rik.

Notater

Flere aktiviteter

Skravér en mynt

Legg et ark over en mynt, og skravér forsiktig over den med en blyant. Se mønsteret i mynten tre fram på arket. Med denne metoden kan elevene lage et avtrykk av alle norske mynter og samle til en oversikt på et ark eller i en skrivebok.

Studér motivene på mynter og sedler

Hvem er personene som er avbildet på pengene? Hvilke steder eller ting er avbildet? Hvorfor har man valgt disse motivene? En beskrivelse av motivene og bilder av pengene fins på Norges Banks nettsider.

Mynter og sedler i andre land

Hva heter pengene i andre land? Hvordan ser de ut? Kan noen elever finne slike penger hjemme og ta med og vise på skolen?

Slå krone og mynt

Det er morsomt for elevene å øve på å slå krone og mynt: knipse mynten så den spinner, og fange den i lufta. Det kan inspirere til å studere mynten litt nøyere, og til å snakke om hva 50 % sannsynlighet betyr. Dessuten representerer denne aktiviteten et lite stykke hverdagskultur som er i ferd med å bli historie i vårt elektroniske samfunn. Et sted hvor man fortsatt slår krone og mynt i dag, er på fotballbanen når man bestemmer hvem som skal begynne med ballen.

Forslag til lekser

- Skriv et dikt om å være rik, kanskje etter mønster av teksten «Blakk», men med motsatt innhold. Kan man være rik selv om man ikke har mye penger?
- Finn ut hvilke norske sedler som mangler i oppgaven på side 131.
- Finn gamle norske penger eller penger fra andre land hjemme. Ta dem med på skolen, eller ta et bilde eller lag skraverte bilder av dem, og forbered deg på å fortelle litt om dem.

Henvisninger

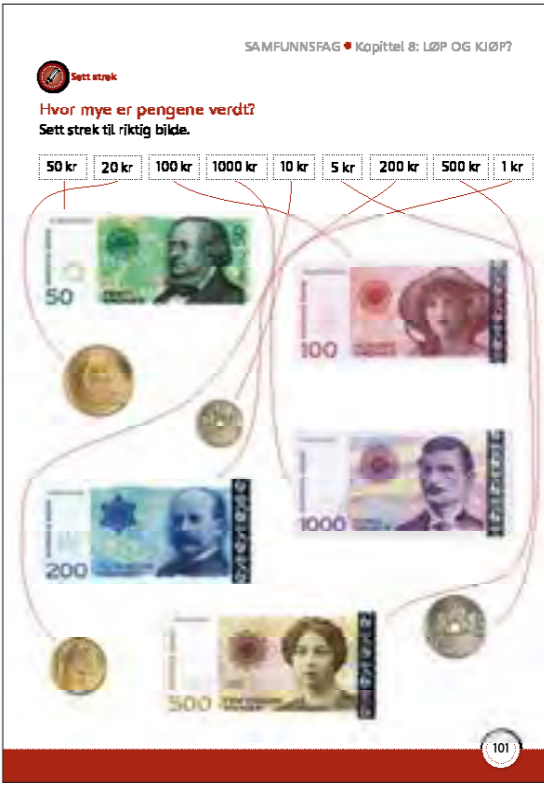
- **norgesbank.no:** Her fins bilder og en oversikt over norske sedler og mynter.
- **ecb.europa.eu:** Her fins en oversikt over de ulike nasjonale motivene som er trykket på euroen i forskjellige land.

Differensiering

De tre første aktivitetene som foreslås under «flere aktiviteter», fungerer godt til et differensiert prosjektopplegg i gruppe. Den første aktiviteten er forholdsvis enkel, nummer to og tre er noe mer utfordrende. I oppgave tre vil elever med fremmedspråklig bakgrunn kanskje kunne bidra på en spennende måte i gruppa.

Arbeidsboka

Side 101

Elevenes mål for siden

- Kjenne til tre måter å handle på: med kontanter, kort og på internett
- Kunne forklare hva brukernavn og passord er
- Forklare hvorfor et passord skal være hemmelig
- Lage strategier for å huske tallkoder

Bruk av boka

Dette oppslaget er en fortsettelse av tematikken fra forrige oppslag. Teksten på side 132 handler om ulike måter å betale på, og det er brukt mest plass på å beskrive hvordan man betaler med kort. Illustrasjonen bygger bro mellom de to betalingsmåtene da den handler om å bruke bankkort for å ta ut kontanter.

Illustrasjonen viser også vei til neste side, der det handler om å holde passord hemmelig. Temaet er å handle på nett, men brukernavn og passord er også aktuelt i en rekke andre sammenhenger. Kanskje på skolens læringsplattform? Det kan også hende at elever har brukerkontoer på spillside eller andre aktivitetssider på nett.

Les sammen

Les sidene sammen i klassen eller i par. Ta opp diskusjonsspørsmålene, først i par og så i hel gruppe. Gi elevene tid til å komme med strategier for å huske kodene. Her fins det ikke noen fasit, selv om lærere nok ofte vil komme med de samme strategiene...

Snakk sammen

Sidene inneholder flere «snakk sammen»-oppgaver. Disse kan man med fordel diskutere i klassen etter at elevene har snakket om dem parvis.

- Hvem er det greit å fortelle passordet ditt til?
Svar: læreren, hvis det er til skolens nettsted. Eller til foreldrene, hvis elevene bruker nettsteder som krever innlogging. Det er imidlertid ingen fasitsvar her. Voksne nettbrukere skal i utgangspunktet ikke dele passordene sine med noen.

Flere aktiviteter

Lag gode brukernavn

La elevene drolle litt rundt brukernavn. Hvilke brukernavn kan elevene finne på for seg selv? La dem jobbe i par eller grupper og hjelpe hverandre med å finne på navn. Etterpå kan de fortelle hverandre hvilket navn de har valgt, og hvorfor?

Det er lurt og morsomt å finne på brukernavn som har noe av ens eget navn i seg, for eksempel kunne

Per Andersen ha brukt *PerAnd* eller *PANDER* som brukernavn. Andre ganger kan du velge brukernavn som sier noe om egne interesser, for eksempel *Fotballforever* eller *Lesehest*. Fortell elevene at det er viktig å tenke på hvem som skal lese brukernavnet. Det er derfor dumt å bruke stygge ord i brukernavnet sitt!

Forslag til lekser

En nyttig lekse, som hjemmene bør informeres om på forhånd, er at elevene skal bli med sine foresatte på dagligvarehandel. Det er elevene som skal være sjef over pengene. Siden det ikke er noen god idé at barna lærer bankkortkoden, bør foreldrene ta ut kontanter på forhånd til denne handleturen.

Elevenes mål for siden

- Kunne fortelle hva som er hensikten med reklame

Bruk av boka

Snakk sammen

Begynn gjerne med å stille noen spørsmål til elevene:

- Hva er reklame?
- Har noen sett en reklame de vil fortelle om?
- Hvorfor lages reklamer?

Husk å gi elevene en god tenkepause, og la dem gjerne snakke sammen to og to før spørsmålene blir tatt opp i klassen.

Se på overskriften på side 134. Bokstavene er klippet ut fra ulike logoer. Kjenner elevene igjen noen av dem?

Svar: Rimi, Ikea, Kellogg's, Levi's, Rema, H&M, Peppes. Dette kan også utvides: La elevene få utdelt et ark med logoene som er brukt i overskriften. Hvor er de ulike bokstavene hentet fra?

Les og snakk sammen

Les teksten, sammen eller i par.

Se på bildet av astronautene. Spør elevene om de har sett tilsvarende reklamer der det som skjer i reklamen, egentlig er veldig usannsynlig. Hvorfor lager man sånne reklamer?

Fortell elevene at de som har lagd reklamen, er mest opptatt av at de som ser den, syns den er fin, tøff eller morsom, ikke at den er sann. Hvis reklamen gir mottakerne en god følelse, er det større sjanse for at de får lyst til å kjøpedet det reklameres for.

Oppgave

La elevene gjøre oppgavene på side 135 i par eller i små grupper. Oppgavene egner seg godt for diskusjon.

Notater

Arbeidsboka

Side 103

Flere aktiviteter

Lag en reklame

Bruk tegneark og farger, og lag en reklameplakat for skolen din eller et valgfritt produkt. Husk at målet er at den som ser plakaten, liker skolen eller den tingen du reklamerer for.

Lag en holdningskampanje

I tillegg til, eller i stedet for, reklameoppgaven ovenfor kan klassen lage en holdningskampanje om en aktuell problemstilling på skolen. Begynn med å forklare hva en holdningskampanje er (en slags reklamekampanje som skal påvirke folk til å gjøre ting som er riktig og bra). Vis gjerne

filmer eller plakater fra en aktuell kampanje, for å vise elevene hvordan en holdningskampanje kan se ut. (søk «kampanje» og ønsket tema i en søke-motor på nett) Deretter lager klassen sin egen.

En holdningskampanje kan dreie seg om alvorlige problemer som mobbing, eller den kan handle om lettere temaer som å få barn til å klatre mer i trær. Diskusjonen om hva kampanjen skal handle om, kan også bli en fin samtale om hvordan elevene har det på skolen.

Fakta om reklame

Forbudet mot direkteklame rettet mot barn er viet et eget kapittel i markedsføringsloven og er godt kjent i de tradisjonelle mediene. Derfor ser vi relativt sjelden brudd på dette i trykte medier eller på norsk radio og TV. Det har imidlertid vært et problem at reglene ikke kan tas i bruk overfor TV-kanaler med tilhold utenfor Norge.

Sosiale nettmedier har nye dilemmaer knyttet til seg, og forbrukermyndighetene har en stor utfordring med å kontrollere dette annonsemarkedet. Mens en reklame i et blad vil stå på samme side og være lik for alle lesere, vil deltakere i et sosialt nettsamfunn se ulike reklamer basert på hvor de bor, kjønn og alder, og hva de har klikket på tidligere. Det gjør at hver enkelt nettbruker vil få reklame rette mot seg, uansett alder, og det gjør det vanskelig å holde noen generell oversikt over annonseringen.

Mange digitale tjenester er gratis for forbrukeren og henter sine inntekter fra annonser. Blant aktører som retter seg spesielt mot barn og unge, er særlig produsenter av leketøy og spill aktive på nettet. De ønsker å være til stede der, og må balansere dette opp mot reklameforbudet. I tillegg til reklame tilbyr nettet en effektiv kanal for salg direkte mot barn. En rekke apper som er gratis å laste ned og bruke på nettbrett eller telefon, tilbyr

«in-app» kjøp. Det har skapt mange situasjoner der barn har gjort dyre kjøp i apper uten å skjønne at aktiviteten deres kostet penger. Dette har forbrukermyndighetene i Norge og EU slått ned på de siste par årene.

En annen form for reklame er produkt-plassering i blogger som skrives av og for ungdom. Mange såkalte «rosablogger» har som sitt hovedinnhold testing og omtale av produkter bloggeren har fått «gratis» fra produsenten. I disse tilfellene kan det være en stor utfordring, både for bloggeren og for leserne, å skille reklame fra informasjon. Det samme kan sies om sponsede «gavedryss» i spillkanaler på YouTube.

Forskning på barn og medier har vist at barn under fem år har liten forutsetning for å forstå forskjellen på reklame og annet medieinnhold. Åtte år gamle forstår barn mer av reklamens intensjon, men det er først når de er rundt 12 år, at de fleste barn har utviklet en skikkelig forståelse av dette. Og da har de allerede lenge vært viktige målgrupper for annonsørene.

Forbrukerombudet jobber sammen med forbrukermyndigheter i EU om å kontrollere annonseaktiviteten hos store aktører som Google, Apple og Facebook, men det blir stadig viktigere at også barn lærer å identifisere og forholde seg kritisk til reklame og produkt-plassering.

Elevenes mål for siden

- Fortelle om egne leker og om lekebutikker de kjenner
- Kunne knytte egne erfaringer med lekebutikker til det de har lært om reklame

Bruk av boka

Denne siden er en fortsettelse av de to foregående sidene om reklame, og her vil elevene antakelig ha egne erfaringer å ta opp til diskusjon. Begynn gjerne med en samtale om lekebutikker. Har elevene noen favoritt? Kjenner alle til en lokal lekebutikk? Hva er det morsomste, fineste eller mest spennende de har sett der?

Snakk sammen

- Hvorfor starter noen en butikk?
- Hvordan kan de få flere til å handle i butikken deres?
- Trenger vi butikker?

Husk å gi elevene tenkepause, og la dem gjerne snakke sammen to og to før spørsmålene blir tatt opp i klassen.

Les sammen

Les deretter teksten sammen eller i par. Dette er en tekst med mange spørsmål og som egner seg til samtale.

Snakk sammen

Snakk sammen-oppgave nr. 2 handler ikke om lekebutikker, men om leker generelt. Det er viktig at læreren legger opp til en diskusjon der argumenter både for og imot at barn trenger leker, får plass. De to siste spørsmålene er spesielt interessante å diskutere i denne sammenhengen. Kanskje har noen elever «finleker» som de ikke leker med på grunn av affeksjonsverdi? Leker kan være verdifulle på mer enn én måte.

 Notater

Flere aktiviteter

Tegn et kart over en lekebutikk

Hvordan ville elevene innredet en lekebutikk? Tegn et kart over en lekebutikk sett ovenfra. Still spørsmål som: Hva bør stå i vinduene så barna vil komme inn i butikken? Hva skal være på de laveste hyllene, som alle barn ser, og hva skal være høyere opp som bare de store barna og de voksne ser? Hva skal være på disken?

I tillegg til å tegne kan elevene skrive langs kanten på arket og sette piler til der tingene er plassert. Til slutt kan elevene presentere lekebutikkene sine for hverandre og begrunne valgene de har tatt.

Det fins også gratis innredningsprogrammer på internett for den som vil gjøre dette til en digital aktivitet. Bruk for eksempel: **Roomsketcher.no** eller **MyVirtualHome.com** eller **Google Sketchup**.

Forslag til lekser
Elevene kan også få i lekse å besøke en lekebutikk for å hente inspirasjon til sine egne plantegninger.

Arbeidsboka

Side 103

SAMFUNNSFAG • Kapittel 8: LØP OG KJØP?

 Skriv og tegn

Log en reklame
1. Velg deg en ting, og lag en reklame for tingen. Du kan tegne eller klippe ut bilder og skrive en kort reklametekst.

2. Hvem er reklamen din ment for? Sett ring.

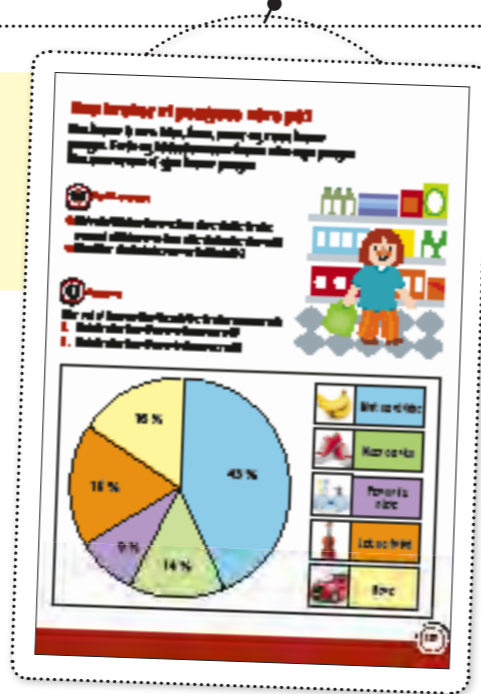
jenter	gutter	alle	
barn	voksne	ungdommer	alle

Denne oppgavesiden kan godt knyttes til aktiviteten med å tegne kart over en lekebutikk. Når elevene har planlagt hvordan butikken deres skal innredes, kan de lage en reklame for den.

Side 137 🌸 Hva bruker vi pengene våre på?

Elvenes mål for siden

- Kunne fortelle om hva det er vanlig å bruke penger på i en husholdning

Bruk av boka

Snakk sammen

Se på illustrasjonen til høyre. Hvem har vært med på handletur i butikken? Hva husker de fra det? La elevene få tenke seg om og snakke sammen i par om dette. La deretter noen få ordet i full klasse.

Les sammen

Leseteksten på denne siden er kort. Les den høyt sammen, og la deretter elevene få gjøre Snakk sammen-oppgavene i par.

Oppgave

Parvis kan elevene prøve seg på oppgaven med sirkeldiagrammet, men her er det viktig at læreren kommer inn etter hvert og sørger for at alle forstår. Ikke fokuser på prosenttallene i første omgang, men på hvilke farger som dekker mest, og hva disse kategoriene inneholder.

Still klassen spørsmål til diagrammet:

- Hva er den største posten? Svar: mat og drikke
- Hva slags varer inneholder postene?
- Er elevene overrasket over noe?
- Hvordan kan forskerne vite at det er dette folk bruker? Svar: Forskerne får sin kunnskap både ved å spørre folk hva de kjøper, og ved å undersøke hva butikkene selger mest og minst av.

Notater

Differensiering

I teksten om kakediagrammet på siden blir det bare stilt spørsmål om hva som er den største og den minste kategorien. Likevel står kategoriene oppgitt med størrelse i prosent. Dermed ligger det til rette for at elever som trenger en ekstra utfordring, kan lære hva prosent er.

Henvisning

Sifo.no: Statens institutt for forbruksforskning

Forslag til lekser

Oppgaven på side 102 i *Arbeidsboka* egner seg godt til lekse. Elevene kan med fordel samarbeide om å løse den. Elevene skal legge sammen priser og ikke «handle» for mer enn 100 kroner.

Elevenes mål for siden

- Kunne fortelle om barns forbruk og behov
- Kunne forklare hva en tabell viser ut fra titlene på kolonner og rader og ut fra verdiene i tabellen

Bruk av boka

Snakk sammen

Les den korte introduksjonsteksten høyt. Gi så elevene god tid til å se på tabellene i par eller i små grupper. Hva skjønner de av det de ser?

Det er viktig at alle forstår at en person hører til i en kolonne. Alle mennesker i Norge som er mellom seks måneder og 17 år gamle, har en plass i tabellen. Samtidig er det mange som forbruker mer, og noen som forbruker mindre enn det som står her.

Forklar elevene at <1år betyr mindre enn ett år. Hvorfor er dette navnet på første kategori i tabell 2, mens første kategori i tabell 1 heter «6–11 måneder»? Svar: Babyer trenger klær med en gang, men begynner ikke å spise babymat før det har gått noen måneder.

Ta så for dere spørsmålene nederst på siden. De gjelder begge tabellene. Vurder om elevene kan gjøre dem parvis, i grupper eller i full klasse. Noen elever vil helt sikkert trenge hjelp til å lese tabellene.

Flere aktiviteter

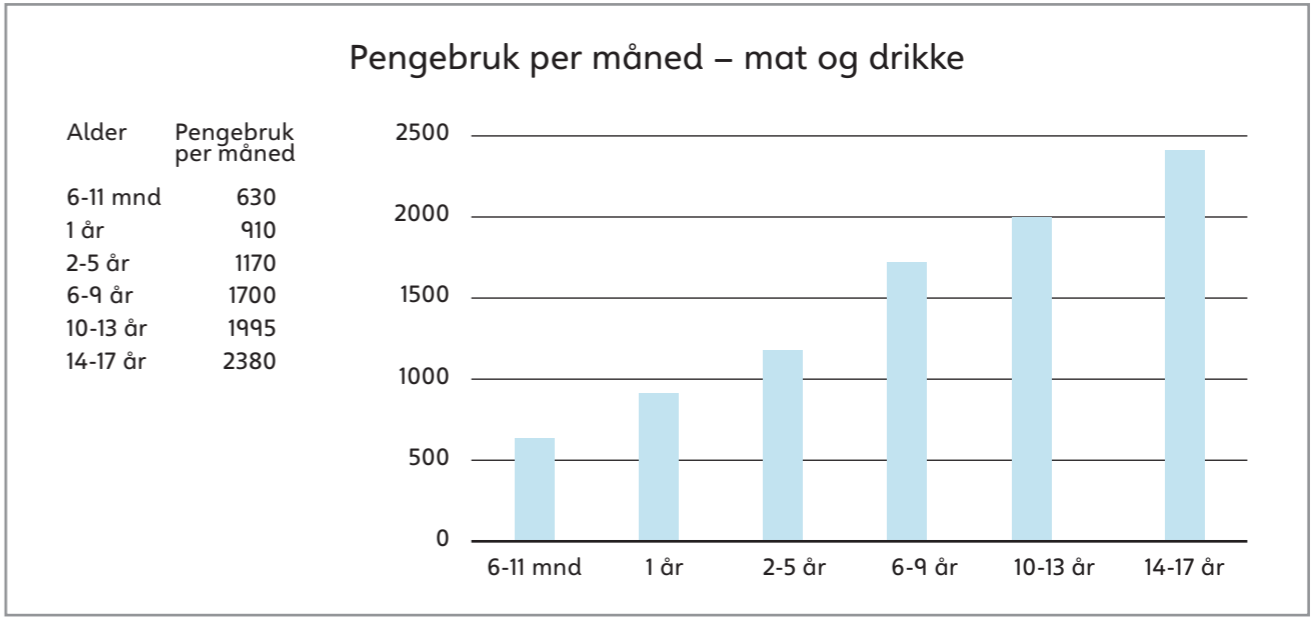
Lage søylediagram

Klassen har kanskje jobbet med å lese og lage søylediagram i kapittel 7 (side 121)? Her er enda en anledning til å øve på dette. Informasjonen i tabellen egner seg godt for søylediagram. Åpne et nytt regneark i Microsoft Excel, Google Regneark eller et tilsvarende program, og lag én kolonne for alder og én for pengebruk.

I illustrasjonen under er gutter og jenter slått sammen der de er delt i tabellen i Grunnboka.

Det har vi gjort ved å regne ut gjennomsnittet av de to verdiene (1890 + 2100 / 2 og 2120 + 2640 / 2). Hvis dette blir for avansert, kan man velge å lage et diagram over enten jenter eller gutter.

Når de to kolonnene er fylt ut, genereres diagrammet ved et par tastetrykk. Gå til «sett inn»-menyen i Excel eller Google regneark, og velg søylediagram.

Notater

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Mylder 3 CD
CD2:
• Pengegaloppen (spor 13 og 14)

Mylder.cdu.no
På nettstedet til kapittel 8 fins det flere oppgaver benyttet til temaet.

Elvenes mål for siden

- Kunne forklare hva et budsjett er
- Kunne lage et enkelt budsjett

Bruk av boka

Les og snakk sammen

Snakk sammen om hvor lurt det er å ha en plan når man skal gjøre noe. Et budsjett er en plan. Les teksten sammen. La elevene studere klassefestbudsjettet og løse oppgavene i par. De samme parene kan samarbeide om den siste oppgaven, eller elevene kan gjøre den som hjemmearbeid og få hjelp av de voksne hjemme. Se også lekseforslaget til side 133, om å gå på handletur.

Flere aktiviteter

Et melkebudsjett

Elevene bestemmer seg for en type drikke eller mat de drikker/spiser jevnlig. Gjennom en uke fører de regnskap over hvor mye de konsumerer av den. Så undersøker de prisen og lager et budsjett for sitt forbruk for en passelig tid framover (for eksempel til jul eller sommeren). Hvis de vil, kan de fortsette å holde oversikt og sjekke om konsumet er som forventet.

Fra steinalderen til vår tid på et blunk

Hva ville det koste for et steinaldermenneske å bli moderne? Be elevene se for seg en person som bare har et spyd og en pels av reinsdyrskinn. Hva trenger han/hun for å leve et moderne liv? Hva vil det koste? Sett opp ei handleliste eller et budsjett for den første store handleturen.

Notater

Forslag til lekser

Oppgaven «Lag et budsjett» kan egne seg som lekse, særlig hvis det er praktisk mulig for elevene å besøke en dagligvarebutikk for å hente inn priser. Det kan være lurt å gjøre oppgaven på side 102 i *Arbeidsboka* først da det er en liknende oppgave, men mer styrt.

Elevenes mål for siden

- Få en forståelse av omtrent hvor mye ting koster
- Kunne fortelle hva kvalitet er
- Kunne si noe om forholdet mellom pris og kvalitet

Bruk av boka

Snakk sammen

- Er 100 kr dyrt for et eple?
- Er 100 kr dyrt for en PC?
- Hvorfor kan det ene være billig og det andre dyrt når prisen er den samme?

Priser varierer naturligvis mye, og mer på PC-er enn på epler. Poenget her er at vi ikke kan se bare på beløpet for å avgjøre om noe er dyrt, vi må se på varen.

Les sammen

Les teksten sammen. Kanskje dere allerede har diskutert dere fram til det som er poenget i teksten? I så fall er det tilfredsstillende å få det bekreftet når dere leser.

Snakk sammen

De tre oppgavene kan gjøres som diskusjonsoppgaver nå, og de kan gjøres til litt større undersøkelser etterpå. (Se «Flere aktiviteter» på neste side.)

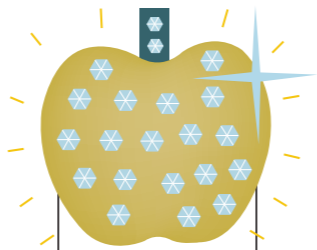
Pris og kvalitet

Snakk sammen om begrepene pris og kvalitet. Ordet kvalitet kan bety mye forskjellig, men det viktigste i denne sammenhengen er hvor robust og holdbart et produkt er. Samtaleoppgavene har ingen fasit, men her er noen momenter til samtalen:

- Er dyre ting alltid best?
Svar: Nei, det beste for deg er det du trenger og vil ha. For eksempel kan en dyr datamaskin være vanskelig å bruke, mens en billigere maskin kan se finere ut og ha installert morsomme spill. Dyre klær kan være for fine til å leke i.
- Hvordan kan vi finne ut om ting har god kvalitet?
Svar: Vi kan snakke med dem i butikken. Vi kan søke på internett og se hva andre som har kjøpt det samme, skriver. Vi kan undersøke om tingen kommer med en garanti.
- Det fins dyre ting som ikke har spesielt god kvalitet. Hvorfor vil mange kjøpe tingene likevel?
Svar: Tingene ser fine ut, de er populære.

100 kr

100 kr

Flere aktiviteter

Hva koster frukt?

Hva koster ett eple, og hva koster annen frukt? Dette kan dere gjerne finne ut sammen i klassen. Gi elevene i oppdrag å undersøke kiloprisen på ulike frukter i ulike butikker. Lag to stolpedia-grammer, med kategoriene *kilopris* og *frukt*, og stykkpris og frukt (se veiledningen til side 138 for en nærmere beskrivelse av hvordan du setter det opp i regnearket). Ta med et eple, vei det i klassen, og demonstrer hvordan man kan regne ut stykkprisen.

Hva koster en datamaskin?

Til denne aktiviteten bør klassen ha tilgang på datamaskiner eller nettbrett med internett-tilgang. Det er gunstig at to eller tre elever deler maskin.

La elevene velge mellom to nettbutikker som selger datamaskiner (for eksempel elkjop.no og komplett.no), og demonstrer hvordan man bruker menyen til venstre, og hvordan sortering av funn, som gjerne ligger i øvre høyre hjørne av trefflista, fungerer. Bruk kategoriene der til å gi elevene enkle oppgaver. Eksempler på oppgaver kan være:

- Hvor mye koster den billigste stasjonære PC-en (velg kategorien «stasjonær PC», og sorter på stigende pris)
- Hvilken farge er det på den mest solgte bærbare PC-en (velg kategorien «bærbar PC» og sorter på «mest solgt»)

NB: Læreren må lage spørsmålene ut fra de kategoriene og sorteringskriteriene som faktisk fins hos den aktuelle nettbutikken, og må ha gjort søkene på forhånd for å være sikker på at man kommer fram til klare svar.

Hva koster 100 kroner?

Lag en samling av ting som koster omtrent 100 kroner. Be elevene om å lete etter ting som koster mellom 90 og 110 kroner. Hvis de ser noe i en butikk, kan de ta bilde av det med mobilkamera, hvis de ser noe i en tilbudsavis, kan de klippe det ut. Eller de kan bare notere det. Tegn på en plakatt, eller lag en digital plakatt på padlet.com.

Notater

Henvisning

Padlet.com er en digital tjeneste der mange kan jobbe sammen om å lage digitale plakater. Man kan bruke skjermdumper med kommentarer, eller man kan ta bilder selv, laste inn bilder og film fra nett eller bare bruke tekst.

Side 142–143 ❁ Sammen drag og Kapitteloppgaver

Elevens mål for siden

- Repetisjon av målene til kapitlet

Bruk av boka

Sidene kan benyttes til felles gjennomgang og repetisjon, til stillelesing individuelt med skriftlig svar på oppgavene eller til parlesing.

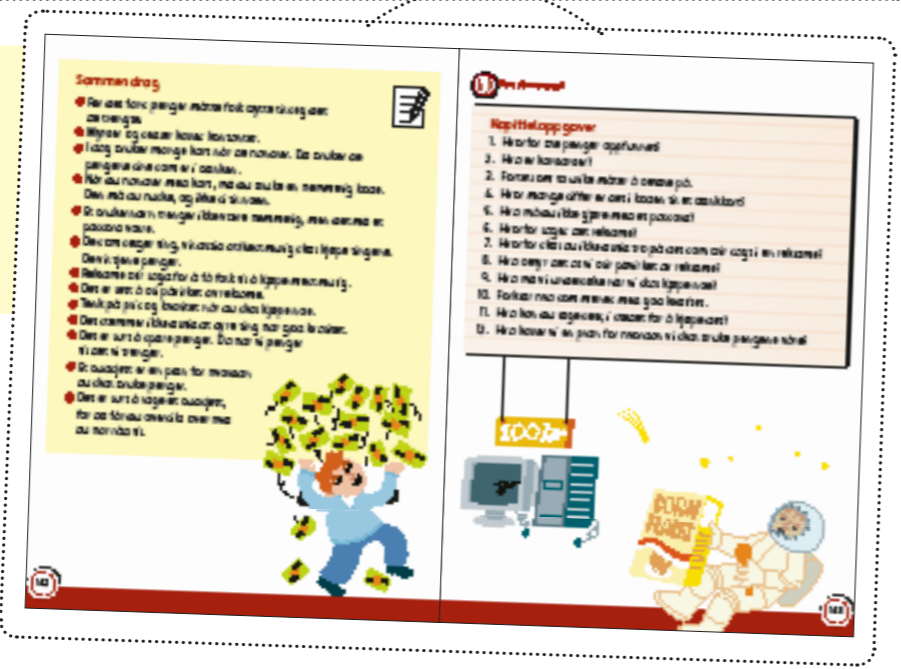
Sammen drag

Sammen draget kan brukes på flere ulike måter, for eksempel slik:

- Det kan leses som en start på arbeidet med kapitlet og på den måten gi elevene en førforståelse av innholdet
- Det kan brukes som utgangspunkt for en kapittelprøve når man er ferdig med kapitlet
- Til å repetere innholdet i kapitlet. Elevene kan arbeide sammen to og to, eller man kan arbeide felles i klassen.
- Det kan være en fin lekse å lese sammen draget for en voksen hjemme.

Kapitteloppgaver

Oppgavene kan besvares enten skriftlig eller muntlig. De kan brukes underveis i kapitlet, eller som en prøve når arbeidet med kapitlet er ferdig. Kapitteloppgavene kan gjøres på skolen eller gis som lekse.

Side 143 Kapitteloppgaver fasit

1. Fordi penger er et byttemiddel som alle har bruk for.
2. Kontanter er mynter og sedler. Det er det de fleste tenker på når de snakker om «penger».
3. Man kan betale med kontanter eller bankkort. Man kan også kjøpe ting på internett.
4. Fire
5. Det kan nok være flere ting. Her tenker vi på å fortelle det til andre. En annen ting man ikke bør gjøre, er å glemme det.
6. For å få folk til å ha lyst til å kjøpe noe.
7. De som lager reklamen, vil at mange skal kjøpe det de selger. Derfor vil de bare si det som er fint med produktet/varen, ikke det som er dumt. De vil at du skal få lyst på det de selger.
8. Reklamen kan gjøre at vi får lyst til å kjøpe noe vi ellers ikke hadde lyst på.
9. At prisen og kvaliteten er riktig. Altså at det ikke er veldig dyrt, og at det ikke er veldig dårlig.
10. At en ting har god kvalitet, betyr gjerne at den kan brukes lenge, og at den virker bra.
11. Her fins det veldig mange riktige svar! Man kan snekre møbler, dyrke grønnsaker, sy klær, tegne bilder, og mye, mye mer.
12. Et budsjett.

Notater

Jeg har lært ...

Her tenker vi oss at elevene sammen med de foresatte kan samtale om, vurdere og krysse av for i hvilken grad eleven har nådd målene for kapitlene.
Les mer om vurdering på side Xx

Vurdering

Side 109 i arbeidsboka

SAMFUNNSFAG • Kapittel 8: LØP OG KJØP?

Skriv

I dette kapitlet har jeg lært

Skriv fem faktasetninger fra det du har lært i kapitlet.

_____

_____

_____

_____

_____

Skriv

Skriv om dette hjemme, og sett kryss.

Jeg har lært ...

• Hvordan jeg kan betale med penger, kort og på internett

• Hvordan reklamer er laget for å påvirke oss

• Hva et budsjett er, og hvordan vi kan sette opp et budsjett

Underskrift: _____

109

Land langt mot nord

Læreplanmål

- Setje namn på og plassere landa i Norden, verdshava og verdsdelane og finne geografiske nemningar på kart. (Geografi)
- Fortelje om viktige landskap og landskapsformer i Noreg og nokre andre land (Geografi)
- Samtale om stader, folk og språk og planleggje og presentere ei reise. (Geografi)
- Samanlikne liv og virke i Noreg og i nokre andre land. (Geografi)
- Finne og presentere informasjon om samfunnsfaglege tema frå tilrettelagde kjelder, også digitale, og vurdere om informasjonen er nyttig og påliteleg. (Utforskaren)

Elevens mål for kapitlet

- hvilke land som ligger i Norden
- å plassere landene i Norden på et kart
- litt om de ulike landene i Norden

Notater

Elevene som utforskere spiralprinsipp og ulike innfallsvinkler til lærestoffet

I *Mylder* tenker vi på elevene som utforskere som skal utforske temaer i geografi, historie og samfunnsfag. De begynner med det som er nært, historien om seg selv, familien sin, lokalmiljøet sitt, naturen og geografien rundt der de bor. Derfra utvider vi horisonten litt etter litt og utforsker større forhold. Med utgangspunkt i en enkel forståelse for lokal geografi, historie og samfunnsforhold kan vi bevege oss mot bevissthet om nasjonale og internasjonale forhold, geografi og historie.

I *Mylder* går vi fram og tilbake mellom det helt nære og det globale i alle bøkene, men søker alltid å forankre ny forståelse og kunnskap i noe elevene kan ha et personlig forhold til. Vi forsøker å forankre i noe eleven kan leve seg inn i – et perspektiv de kan se verden fra, enten det er gjennom opplevelser, fortellinger, noen de kan identifisere seg med, en rammefortelling eller en annen hendelse.

I første halvdel av kapitlet gir vi en enkel innføring i geografi i Norden, der vi fokuserer

på plassering av landene på kartet og typiske landskapsformer. Vi har også viet to oppslag til et kort riss over historie og språk i Norden – der vi viser sammenhenger mellom historie og språk og viser samme tegneseriestripe på seks ulike språk: dans, svensk, norsk, finsk, islandsk og samisk.

I siste halvdel av dette kapitlet lar vi intervjuer med barn fra de nordiske landene være utgangspunkt for læring om de ulike landene. Vi tror at elevene vil identifisere seg med barna, og at de vil syns det er spennende å finne likheter og forskjeller. Barnas svar og små fortellinger om seg selv kan i neste omgang motivere til læring og gi elevene knagger å henge faktakunnskap på. Elevene får et meningsfullt utgangspunkt for å snakke om steder, folk og språk, og de kan få en mer personlig motivasjon for å presentere og planlegge en reise.

Danmark

Norge

Finland

Sverige

Island

Litteraturtips

NETTSTEDER

- **Norden.no:** Foreningen Norden har mye fint materiell om Norden. På deres nettsider kan du også bestille ulike bøker som handler om Norden, både fakta og skjønnlitteratur.

FAKTA

- Larsen, S.K., Kjelstrup, L.L. og Gihle, E.: *Barnas Danmark*. Aschehoug, 2008

- Larsen, S.K., Kjelstrup, L.L. og Gihle, E.: *Barnas Sverige*. Aschehoug, 2008

SANGER

- «God morgen, Norge»
  - «Lille Idas vise»
  - «Sommerfuggel i vinterland»
- Sangene fins på *Mylder 3 CD*.

Side 144–145 * Land langt mot nord
– Norden .

Elvenes mål med siden:

- Kunne plassere landene i Norden på et kart
- Kunne tegne flaggene til de nordiske landene
- Kunne fortelle om ett eller flere steder i Norden de kjenner fra før, og plassere stedet på et kart

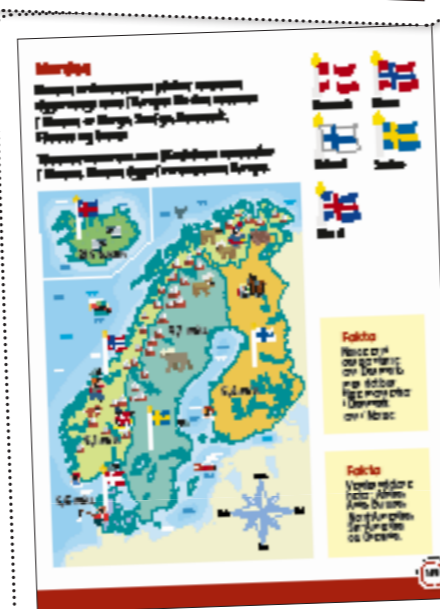
Bruk av boka

Disse to første sidene i kapitlet om Norden er en sammensatt tekst med mye informasjon. Gjennom bilder, kart og ulike tekster kan elevene jobbe med kompetansemålet: å kunne plassere landene i Norden på et kart. På kartet over de nordiske landene er det også informasjon om innbyggertall, hvordan flaggene til landene ser ut, og en repetisjon av navn på himmelretningene.

Bildene på side 144 viser landskap, dyr og landemerker vi lett kan assosiere og knytte til ulike nordiske land. Islandshester forbinder vi med Island, den store innsjøen med Finland, og sandstranda med Danmark. Den røde «stugan» med svensk flagg er helt opplagt i Sverige. Reinsdyr kan vi finne langt nord i både Finland, Sverige og Norge. Bildene forteller altså både om det som er likt, og om det som kan være ulikt.

Snakk sammen

- Hva ser du på bildene på side 144?
- Har du vært på et sted som ligner på noen av de stedene som er på bildene?
Hva heter stedet?
Hvilket land ligger det i?
- Se på kartet på side 145 og på flaggene til høyre.
Hvilket land ligger lengst til høyre – mot øst? Svar: Finland
Hvilket land ligger lengst til venstre – mot vest? Svar: Island
Hvilket land ligger lengst mot nord? Svar: Norge.
Her er kartet i boka litt forvirrende, så det er lurt å hente ned et større verdenskart i tillegg. Norge ligger lengst mot nord.
Island ligger like sør for polarsirkelen.
Hvilket land ligger lengst mot sør? Svar: Danmark
- Har du vært i Sverige, Danmark, Finland eller på Island? Eller kanskje du har lest om landet eller sett om det på TV? Hva vet du om landet? Kan du navnet på noen byer eller steder?

Arbeidsboka

Side 110, 111 og 113

Les sammen – leseoppdrag

Les teksten på side 144 høyt sammen.

- Hva skal du lære i dette kapitlet?

Les teksten på side 145 sammen.

- Hva finner du av faktainformasjon?

Her er det fint å bruke Tavleboka. Elever kan komme opp og sette ring rundt eller understreke det de synes er viktig informasjon om Norden.

Let etter navn på land i teksten og i bildeteksten.

- Hvilke tall finner du i teksten og på kartet?
- Hva betyr tallene?
- Hva betyr forkortelsen «mill.»?
- Hva er viktigst på denne siden? Skriv nøkkelord.

Flere aktiviteter

Lag tankekart

Ta utgangpunkt i følgende spørsmål:

Har du vært i Sverige/Danmark/Finland/på Island?

Eller kanskje du har lest om landet eller sett om det på TV? Hva vet du om landet? La elevene først fortelle for hverandre to og to. Oppsummer i fellesskap, og lag tankekart for hvert av de fem landene.

Notater

Henvisninger

norden.no: Gjennom skolemedlemskap i Foreningen Norden kan dere få mye gratis materiale om Norden, blant annet en Norden-pakke som inneholder et stort kart over Norden, flagg og informasjonsbrosjyrer.

Forslag til lekser

Velg ett eller to steder i Norden du har vært før. Lag et tankekart over det du husker fra stedet. Snakk med søsken og foreldre eller andre som var der sammen med deg, så kanskje du husker flere ting. Ta med bilder eller andre minner fra stedet til skolen.

Elevenes mål for siden

- kunne plassere landene i Norden på et kart

Bruk av boka

Kartet på denne siden ligner mer på de kartene elevene vil finne i et atlas, der fargenyanser fra lyst til mørkt viser variasjoner i topografien, fra den lyseste nyansen som laveste høyde over havet til den mørkeste nyansen som høyeste høyde over havet. Vanlige atlaskart er fine å bruke her, de viser de topografiske variasjonene enda mer tydelig enn på kartet i boka. På mange kart fins det oversikter som kobler fargeområder til faktisk høyde over havet, noe som kan være lærerikt med tanke på tallforståelse og praktisk matematikk.

Les og skriv

Skriv ned de navnene du finner på kartet, og sorter i tre kolonner: navn på land, navn på hovedsteder og navn på hav.

Flere aktiviteter

Her har vi vært før – sette egne «spor» på kartet

Ta utgangspunkt i følgende spørsmål: Har du vært i noen av de nordiske landene? Kan du navnet på byer eller steder du var? Hva opplevde du der? La elevene først fortelle for hverandre to og to. Lag liste over steder på tavla, og la dem som vil, fortelle om minner de har fra stedet.

Bruk et digitalt kart og finn fram til stedene sammen. På en kartplakat kan hver elev sette sitt navn som «vimpel» på knappnåler som de fester på steder der de har vært.

Skrive korte tekster: Visste du at ...?

Ved siden av kartplakaten (aktiviteten over) kan elevene skrive en kort tekst om stedet der de har vært, eventuelt med en tegning eller et bilde til. Teksten kan for eksempel være en «visste du at»-setning: Visste du at .... Legoland ligger i Billund i Danmark?

Forslag til lekser

Finner du noe hjemme som er lagd i et av de nordiske landene? Det kan for eksempel være ting, matvarer, klær eller bøker. Snakk med noen voksne også. Lag en liste, tegn og skriv.

Fortelle om noe som har skjedd

Elevenes reiser og opplevelser er gode utgangspunkt for fortellinger. Gi elevene i oppgave å fortelle fra en gang de var et eller annet sted i Norden, gjerne med utgangspunkt i oppgavene på forrige side.

La elevene først fortelle to og to, etter dette mønsteret: «Jeg vil fortelle om noe som skjedde da vi var i Kristiansand dyrepark.» Eller: «Jeg har vært i Odense. En dag skjedde det noe.» Å fortelle ut fra en hendelse, noe som *har skjedd*, gjør at fortellingene har potensial til å bli virkelige fortellinger med en dramatisk struktur. Her er det fint om du som lærer forteller noe fra egne opplevelser først, slik at elevene får en modellfortelling.

Etter at elevene har fortalt to og to, kan de som har lyst, fortelle for hele klassen. Før fortellingen starter, kan eleven få vise på kartet hvor hendelsen fant sted. Etter fortellingen kan du som lærer søke på nettet etter bilder fra stedet som dere kan se på sammen, eventuelt kan du skrive dem ut ut slik at hver elev kan illustrere en skriftlig fortelling med utgangspunkt i det de har fortalt.

Arbeidsboka

Side 112

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Elevenes mål for sidene

- Kunne beskrive typiske landskap i Norge, Sverige, Danmark, Finland og på Island

Bruk av boka

I tekster, landskapsbilder og bildetekster på sidene 147–149 fokuseres det på noen utvalgte typiske landskapstyper som fins i de ulike landene. En slik oversikt vil alltid være reduksjonistisk, men vi mener at elevene gjennom aktiviteter kan lete fram og få tilgang til flere bilder og flere ulike landskap fra de nordiske landene.

Førlesingsaktiviteter – med læringspartner og i fellesskap

- Hvilke overskrifter finner dere på sidene 147–149?
- Hva tror dere disse sidene handler om?
- Hva ser dere på bildene?
Her kan læreren skrive opp i et tankekart på tavla ord som beskrive ulike typer landskap og natur, etter hvert som elevene finner dem, samt utvide begreper der det er naturlig:
  - is → isbre
  - vann → innsjø/fjord/kanal/springkilde
  - trær → skog
  - flatt → åker, eng, slette
- Kjenner dere andre ord som beskriver hvordan landskapet er?
Mulige svar: myr, elv, dal, foss, vidde, strand mfl.

Leseoppdrag i grupper

Del elevene inn i enere, toere, treere, firere og femmere. De som har samme tall, setter seg sammen i grupper, og hver av gruppene får tildelt hvert sitt land. Leseoppdrag:

- Finn faktainformasjon om landet i tekst, bilder og bildetekst.
- Skriv ned ord som er vanskelige/rare/viktige.

Notater

.....

.....

.....

Flere aktiviteter

Skrive «Visste du at»-setninger

Fortsett med de samme gruppene som over. Elevene skriver «Visste du at»-setninger på lapper. Disse kan henges opp i klasserommet. Finn en måte å gjøre det tydelig på hvilket land lappene hører til, enten ved å henge dem samlet på en plakate eller ved å tegne flagget til landet på lappen.

Tegne for å huske

Hver av gruppene skal fortelle om det de har funnet ut om sitt land (se over). Som støtteark til det de skal fortelle, skal de lage en tegning. Denne/disser kan henges opp sammen med «Visste du at»-setningene. Her kan flagget også være med, som repetisjon fra side 145

Muntlig framføring og fortelling

Hver av gruppene forbereder en muntlig framføring om det landet de har arbeidet med. Denne kan være enkel og ta utgangspunkt i det de har skrevet og tegnet over. Hver elev skal si én ting hver. Her kan de også ta med personlige fortellinger om opplevelser knyttet til landskap og steder i de ulike landene. Eller de kan si en «Visste du at»-setning. Ulike oppgaver gir muligheter for differensiering.

Alternativ til framføring for hele klassen

Sett sammen nye grupper – med en ener, toer, treer, firer og femmer i hver gruppe. Hver elev forteller de andre elevene om landet gruppa hans eller hennes har jobbet med.

Lage småbøker

Brett et A4-ark én gang. Dette er den enkleste boka elevene kan lage. Forsiden kan for eksempel inneholde følgende: Tittel (navn på et av de nordiske landene), forfatter og tegning av flagget. Innholdet kan hver enkelt elev bestemme selv. Husk at det er viktig å feire ferdigstilling av boka la for eksempel hver elev lese høyt for klassen eller for medelever i en annen klasse på et lavere trinn. Andre muligheter er å gi elevene i lekse å lese boka for noen hjemme og etterpå plassere den i en egen boks i lesekroken – som del av klassebiblioteket.

Arbeidsboka

Side 116–119

Forslag til lekser

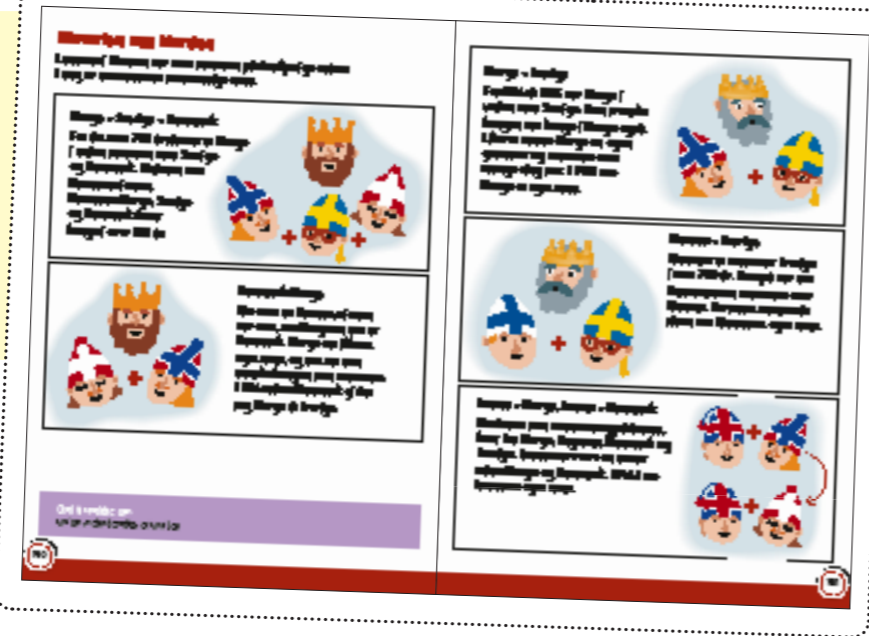
- Har du bilder fra Sverige, Danmark, Finland eller Island hjemme? Klipp ut og lim inn i *Arbeidsboka* på side 116–117. Du kan også tegne. Kanskje du finner reklame eller reisebrosjyrer?
- Hvis elevene har laget småbøker: Les boka du har lagd, for noen hjemme.

Side 150–151 🌸 Historien om Norden

Elvenes mål for sidene

- Kunne fortelle om at landene i Norden har hørt sammen på ulike måter før de ble selvstendige land

Bruk av boka

Sidene gir en svært forenklet historisk oversikt over hvordan de nordiske landene har hørt sammen på ulike måter.

Vi har tatt med denne oversikten fordi den kan gjøre det lettere å forstå hvorfor de skandinaviske språkene norsk, dansk og svensk er så like, hvorfor islandsk ligner på gammelnorsk, og hvorfor mange i Finland også snakker svensk. Språk kan også være utgangspunkt for samtalen.

Snakk sammen

Se på bildene og overskriftene.

- Hvilke land har hatt samme konge?
- Hvilke land har Norge hørt sammen med?
- Hvilke land har Sverige hørt sammen med?
- Hvilke land har Danmark hørt sammen med?
- Hvilke land har Finland hørt sammen med?
- Hvilke land har Island hørt sammen med?

La elevene lage egne oversikter, og oppsummer i fellesskap. De kan for eksempel lage en slik tabell, med en kolonne for hvert land og en linje for hver allianse eller union:

Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island
<ul style="list-style-type: none"> Norge + Sverige + Danmark Norge + Danmark Norge + Sverige Norge + Island 	<ul style="list-style-type: none"> Sverige + Norge + Danmark Sverige + Norge Sverige + Finland 	<ul style="list-style-type: none"> Danmark + Norge + Sverige Danmark + Norge Danmark + Island 	<ul style="list-style-type: none"> Finland + Sverige Finland + Russland 	<ul style="list-style-type: none"> Island + Norge Island + Danmark

Les sammen

Les ett og ett avsnitt høyt sammen. Still ett spørsmål før dere leser (se forslag under). Gjenta spørsmålet når dere har lest, og la elevene snakke med læringspartnernen før to får svare. Før dere går videre til neste avsnitt: Spør om det var noe annet elevene la merke til i teksten. Vanskelige ord? Rare ord? Navn?

- Avsnitt 1: Hvor lenge hadde Norge, Sverige og Danmark felles konge? Svar: I over hundre år.

- Avsnitt 2: Når måtte Danmark gi fra seg Norge til Sverige? Svar: 1814
- Avsnitt 3: I hvor mange år var Norge i union med Sverige? Svar: 1905 minus 1814 = 91 år
- Avsnitt 4: Hvilke land har Finland vært en del av? Svar: Sverige og Russland
- Avsnitt 5: Hvilke land kom de fra, de aller første som bosatte seg på Island? Svar: Norge, England, Danmark og Sverige

Fakta om Grønland, Åland og Gotland

Grønland er ikke et eget land. Folk på Grønland bestemmer over sitt eget område, de har *selvstyre*, men Grønland er en del av Danmark. Det samme gjelder for Færøylene.

Åland er heller ikke et eget land. Folk på

Åland bestemmer også over området sitt, de har selvstyre, men Åland er en del av Finland.

Gotland, som tidligere har været dansk og norsk, er en ø i Østersjøen som tilhører Sverige. Gotland har ikke selvstyre.

Notater

Fakta om språk og språkfamilier i Norden

Dansk, færøysk, islandsk, norsk og svensk er de nordiske språkene som tilhører den indoeuropeiske språkfamilien. Samisk og finsk er uraliske språk, de tilhører den uraliske språkfamilien. På Grønland snakker det et språk som tilhører den eskimoisk-aleutiske familien, men vi kaller det gjerne grønlandsk.

Dansk, svensk og norsk blir også kalt skandinaviske språk. Disse tre språkene blir

av mange sett på som tre forskjellige dialekter av det samme språket.

Barn på Grønland, Færøyene og Island lærer dansk på skolen. 5 prosent av dem som bor i Finland, har svensk som morsmål. Alle finske barn lærer svensk på skolen.

Notater

Forslag til lekser

Lag din egen mini-ordbok. Velg fem ord, og undersøk om ordet er likt eller forskjellig på svensk og dansk. Bruk for eksempel Google translate. Hvis du vil, kan du skrive hva ordet er på finsk, islandsk og samisk også.

Mylder.cdu.no

På nettstedet til kapittel 9 fins det flere oppgaver til temaet.

Kan du lese norsk?

Kan du lese dansk?

Kan du lese svensk?

Kan du lese finsk?

Kan du lese islandsk?

Kan du lese samisk?

Elevenes mål for siden

- Kunne fortelle om hvordan barn i de ulike nordiske landene lever
- Kunne fortelle om likheter og forskjeller mellom barnas svar og sammenligne med seg selv

Bruk av boka

I intervjuene med barn fra de fem nordiske landene presenterer vi en mer utradisjonell vinkling på lærestoffet. De seks barna (tvillingpar fra Island) svarer alle på de samme spørsmålene knyttet til hverdagsliv, hva de liker og ikke liker, hva som gjør dem glade eller redde, hva de synes er bra og dumt med landet de bor i, og hvilke ting de ville tatt med seg hvis de skulle flytte og bare kunne ta med seg fem ting. Oppslagene har også kortfattet faktakunnskap i ramme om hvert av de ulike landene.

I intervjuene er identifikasjon med hvert enkelt barn en viktig inngangsport til læring om geografi og levekår, både gjennom bilder og tekst. Her vil elevene kunne finne likhetspunkter med eget liv, og barnas stemmer vil kunne gjøre dem nysgjerrige på å finne ut mer om stedene barna kommer fra. I *Tavleboka* ligger det bilder som hvert av de intervjuede barna har tatt selv, og som sier litt mer om hvem de er. Hvert barn har tatt bilder av skolen og skoleveien sin, skolesekken sin, rommet sitt og et sted de liker å leke. Gjennom intervjuer og bilder får elevene et utgangspunkt for å samtale om steder, folk og språk, og de kan få en mer personlig motivasjon for å presentere og planlegge en reise.

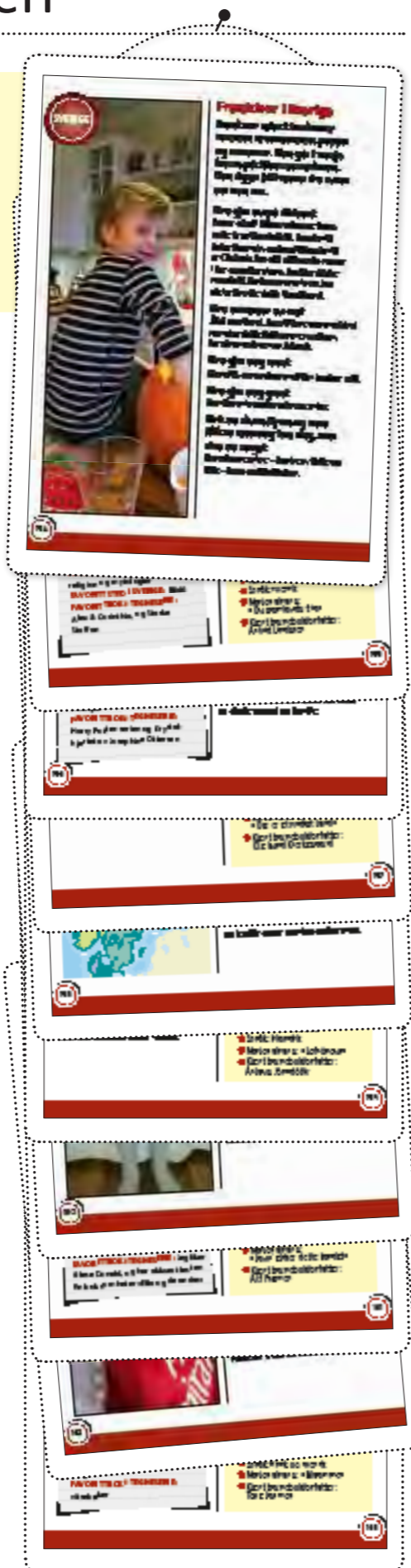
Les sammen – snakk sammen

Samtale før lesing

- Kjenner du noen barn som bor i Sverige, Danmark, Finland eller på Island?
- Vet du hva stedet de kommer fra, heter?
- Se på bildene og overskriftene på sidene. Hva ser du? Hva tror du disse sidene handler om? Hva kan du finne informasjon om?
- Hva kaller vi en tekst som består av spørsmål og svar? Svar: intervju
- Hva slags andre tekster er det på hvert oppslag? Svar: faktabokser – én om landet og én om barnet – og kart over Norden med flagg på det landet barnet kommer fra.

Aktiviteter under lesing

- Les ingressene til hvert intervju høyt sammen som introduksjon til arbeid i grupper.

Lese for å presentere muntlig

Sett elevene sammen i fem grupper. Hver av gruppene får tildelt ett intervju de skal jobbe med. Alle elevene i gruppa skal lese hele intervjuet. Elevene skal – med hjelp fra læreren – fordele seg imellom hva hver av dem skal fortelle om fra intervjuet og teksten i faktaboksene. Her kan du som lærer differensiere. Hver av elevene kan for eksempel få i oppgave å arbeide med ett eller to spørsmål. Elevene skal ikke lese fra boka når de framfører, derfor er det lurt å lage notater som gjør at de husker det de skal fortelle. Det kan også være rom for å finne og presentere tilleggsinformasjon.

Når elevene skal presentere, kan de også vise bildene som ligger i *Tavleboka* i tilknytning til hvert oppslag. Dette er bilder de intervjuede barna selv har tatt (Se «Bruk av boka» over.)

Andre aktiviteter

Skriv et brev på liksom

La elevene skrive et brev til ett av barna der de forteller om seg selv med utgangspunkt i det de har lest i intervjuet.

Skrive et brev på ordentlig

Foreningen Norden formidler kontakt mellom skoleklasser i Norden nettopp med tanke på at elever skal kunne møtes via brevkontakt. Her er det muligheter til å skrive både personlige brev og klassebrev. Et klassebrev skrives av klassen i fellesskap. Blir enige om hvilke temaer dere skal skrive om, og hva dere vil fortelle. Her er det rom for ulike sjangre: intervjuer, reportasje med foto – for eksempel fra klasserommet, skolen og skolegården eller steder i lokalmiljøet – gåter og vitser, tegninger med mer. I brevet må det selvsagt også være plass til spørsmål elevene ønsker svar på.

Intervju – lage bok med intervjuportretter av alle i klassen

La elevene intervju hverandre og bruke de samme spørsmålene og faktaene som i intervjuene i boka. Elevene kan tegne selvportrett eller fotografere hverandre. Samlet kan intervjuene settes sammen til en bok (perm) som kan stå i klassebiblioteket. Et alternativ er å henge opp intervjuene i klasserommet i en utstilling.

Lage enkel statistikk

Velg ut noen av spørsmålene og lag enkel statistikk, for eksempel: favorittfag, favorittmat, favorittbok og hvilken ting du ville tatt med deg hvis du skulle flytte.

Syng nasjonalsangene

På nettet fins både tekst og melodi til nasjonalsangene. Hva handler de om? Lytt, les og let etter:

- beskrivelser av landskap
- beskrivelser av folk

Henvisninger

Norden.no

Utforskeren Planlegg en reise

La elevene jobbe sammen i grupper. Hver gruppe får i oppgave å planlegge en reise til ett eller flere reisemål i Norden. For eksempel kan de velge å reise til hjemlandet eller favorittstedet til et av barna som er intervjuet. Oppgaven kan ha flere deloppgaver:

- Plasser stedet på et kart.
- Hvordan kan du reise dit? Med tog eller buss? Finn reiserute og avgangstider. Hvor mye koster billettene? Med bil? Må dere reise med ferge? Hvor går fergen fra? Med fly? Hvor går flyet fra? Når går flyet, - og fra hvilken flyplass? Hvor lander flyet? Hvor mye koster flybillettene? Hvordan kommer dere fra flyplassen til stedet dere skal besøke?
- Hvor kan du bo? Fins det campingplass, campinghytter, ungdomsherberge, bed and breakfast, hotell? Hvor mye koster det?

Her kan det være lurt å planlegge en reise i fellesskap først, slik at elevene får en modell og hjelp til å søke på aktuelle nettsteder.

Side 164–165 ❁ Sammendrag og Kapitteloppgaver

Elevenes mål for sidene

- Repetisjon av innholdet i kapitlet

Bruk av boka

Sidene kan benyttes til felles gjennomgang og repetisjon, til stillelesing individuelt med skriftlig svar på oppgavene eller til parlesing.

Sammendrag

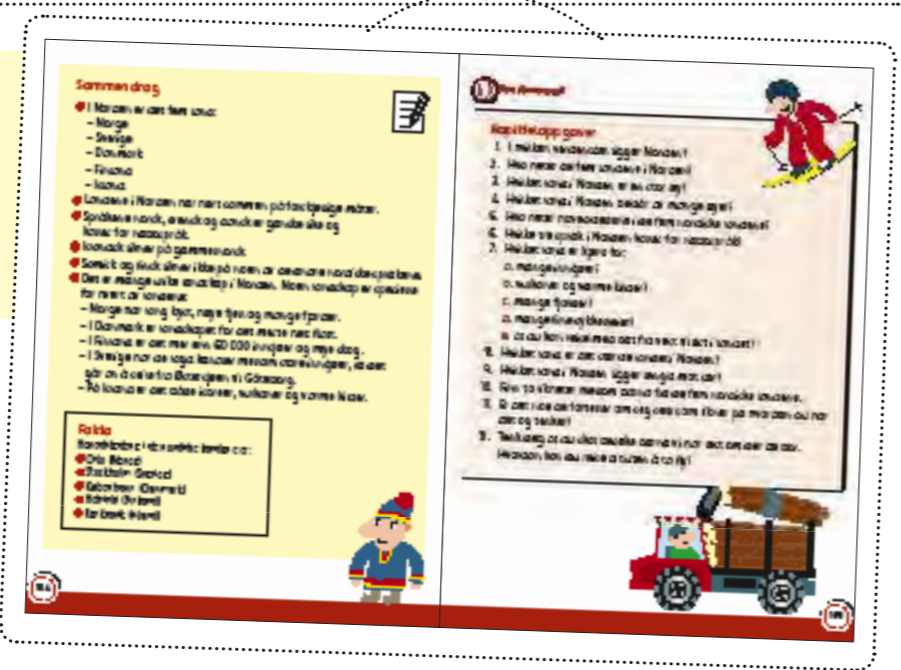
Disse punktene er en kortfattet oppsummering av kapitlet. De kan brukes på flere måter:

- Som oppstart av kapitlet for å få en «smakebit» og gi forforståelse av hva vi skal lære om
- Som lekse som skal leses høyt for en voksen hjemme
- Som repetisjon før elevene gjør kapitteloppgavene
- Som kameratvurdering

Kapitteloppgaver

Oppgavene kan besvares skriftlig eller muntlig, på skolen eller som lekse. De fleste elevene bør kunne svare på spørsmålene etter å ha jobbet med kapitlet, men hvordan og hvilke av oppgavene man bruker, bør tilpasses den enkelte elevgruppe/elev.

Læreren kan også skrive svar på tavla etter forslag fra elevene. De kan for eksempel arbeide muntlig sammen to og to før oppgavene gjennomgås felles. Elevene skriver det samme som læreren skriver. Dette gir lese- og rettskrivings-trening samtidig som det er en støtte for elever som trenger mer tilpasning og hjelp.

Kapitteloppgaver fasit

1. Norden ligger i verdensdelen som heter Europa.
2. Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island.
3. Island er en stor øy.
4. Danmark består av mange øyer og en halvøy.
5. Hovedstedene i de fem nordiske landene heter Oslo (Norge), Stockholm (Sverige), København (Danmark), Helsinki (Finland) og Reykjavik (Island).
6. Norsk, dansk og svensk blir kalt for nabospråk.
7. a) Finland er kjent for mange innsjøer. b) Island er kjent for varme kilder. c) Norge er kjent for mange fjorder. d) Danmark er kjent for mange fine sykkelveier. e) Sverige er kjent for at du kan reise med båt fra vest til øst i landet.
8. Sverige er det største landet i Norden.
9. Danmark er det landet i Norden som ligger lengst mot sør.

.....

.....

.....

Jeg har lært ...

Her tenker vi oss at elevene sammen med de foresatte kan samtale om, vurdere og krysse av for i hvilken grad eleven har nådd målene for kapitlene.

Les mer om vurdering på side Xx

Vurdering

Arbeidsboka side 123

SAMFUNNSFAG • Kapittel 9: LAND LANGT MOT NORD

Skriv

I dette kapitlet har jeg lært

Skriv fem faktasetninger fra det du har lært i kapitlet.

.....

.....

.....

.....

.....

Underskrift:

.....

123